

TIHAMÉR TÓTH / ČISTÉ DOSPÍVÁNÍ

DVĚ JEZERA

Za studijních let jsem častěji podnikal výlet k horskému jezeru. Na jeho nádherné křišťálové hladině tančily vesele sluneční paprsky. Z jeho čisté vody mile probleskoval život tvorů, obývajících oblázkové dno. Čilé rybky se míhaly sem a tam, ztěžka ovládající svoji radost. Na břehu byly na stráži vážné kosatce. Nad zářné vodní zrcadlo se skláněly vrby a s radostí vnímaly obraz modrého bezmračného nebe, odrážejícího se v jezeře. Svěží vánek pohrával skotačivě jejich haluzemi, jež jako by mu odpovídaly na pozdrav.

Horské jezero bylo jako usměvavá, blažená dětská duše, slibující bohatý život, bylo jako široce otevřené dětské oko. –

Po letech jsem opět zabloudil v tato místa.

S hrůzou jsem viděl, co se stalo z mého milého jezera... žabincem pokrytá žlutozelená bažina! Jeho voda je kalná a špinavá. Tráva a mechy sice zakrývají, co je v něm, ale otrávený vzduch, jež vydechuje, prozrazuje, že v jeho hlubině postupuje rozklad, hniloba. Ospalé kuňkání okatých žab proniká z jeho bahnitého dna, a jde-li někdo kolem, skáčí šerední obojživelníci do zkažené vody a mizejí s temným zaskřehotáním ve žlutozelené louži.

Kde jsou kosatce, jež tu stály tak pyšně na stráži? Kde je svěže zelená, větrem provívaná, sklánějící se koruna vrb? Kam zmizelo usměvavé modré nebe, které se zrcadlilo ve vodní hladině?

Vše je to tam. Neužitečné rákosí bují na břehu, matně se vlní i nejslabším vánkem větěrku bezcenná ostřice. Všude hniloba, spoušť, hnus!

Zabolelo mě srdce! To bylo kdys překrásné jezero mého mládí!

+

Duše každého jinocha je takovým nádherným křišťálovým horským jezerem.

Běda však – když se mnohá později stane močálovitou bažinou.

Právě proto jsem napsal tuto knihu, aby tvoje duše, milý hochu, až uzraješ v muže, zůstala vždy křišťálově čistá.

MATKA A SYN

Ve vhodné chvíli se sešli – matka a její dorůstající hoch. Chodil již do vyšší školy a získával nové soudruhy. Již dlouho toužila po tom, aby ho uchránila od nepovolaných vysvětlování nezasvěcenců. A teď se to tak dobře hodilo.

„Mamičko,“ ptal se totiž jednou žertovně, „jak asi jsem byl malý, když jsem byl ještě docela maličký?“ – Matka pochopila, že přišla nevhodnější chvílka.

„Když jsi byl zcela maličký? Nu, miláčku, malý, maloulinký; menší než špendlíková hlavička. Bylo tě možno vidět jen zvětšovací sklem.“

„To je pravda,“ mínil hoch, „ale jak jste mě mohli snadno ztratit nebo rozšlápnouti!“

„Ovšem,“ pokračovala matka, „zpočátku je každý tvor malý jako drobounek zrníčko, které je třeba dobře ukrytí – jako ukýváme sémě do země, aby tu mělo ochranu při svém klíčení a vyrážení. A tak se postaral dobrotivý Bůh i o tebe. Zde, pod mým srdcem, ti připravil malé, teplé, měkké místočko, v těle matčině, kdes byl chráněn a mohl bezpečně dorůstat.“

„A jak jsem tam, maminko, dýchal a jedl?“

„To vše jsem dělala já místo tebe. V oné době jsi měl podíl na mé výživě. Pokrmy se ve mně měnily v krev – a tato krev proudila do tebe a vyživovala tě.“

„A věděla jsi, mamičko, že jsem v tobě skryt?“

„Jak bych nevěděla, drahé dítě! Někdy jsi se i pohyboval a tu jsem hovořila k tobě, zdravila tě a vptávala se, zdali jsi již procitl, jak se ti daří; také jsem tě povzbuzovala: Vyrůstěj jen, sil, abys mohl brzy vyjít ze svého úkrytu a já abych tě mohla sevřít v náruč v nezměrné radosti.“

Hledíš na mne tak vyjevenýma očima, divíš se, jako bys byl o tom všem neslyšel zcela nic. Slyšel jsi však všechno, jen jsi tomu dobře nerozuměl. Víš přece dobře, že se spolu denně modlíme ve ‚Zdravas, Maria‘ – ‚a požehnaný plod života tvého, Ježíš‘. Vidíš? Jako je jablko plodem jabloně, tak je dítě plodem matčiným. Malé dítě je však mnohem cennější a vzácnější než jablko – a proto se o ně chce Bůh postarati lépe. Proto zůstává tak dlouho ukryto na teplounkém, měkkém a chráněném místěčku pod matčiným srdcem.“

„A jak jsem tam dlouho bydlel, mamičko drahá?“

„I to vlastně již víš. Kdy je den Zvěstování Panny Marie, onen den, kdy anděl zvěstoval Panně Marii, že bude mít syna? 25. března, že? A kdypak slavíme narození Božského Dítěte? 25. prosince. Jak dlouhá je doba mezi těmito dvěma dny? Devět měsíců. Víš také, kdy slavíme svátek Neposkvrněného Početí P. Marie, totiž 8. prosince – a její narození připadá na 8. září. A doba mezi těmito dny je opět devět měsíců. Tak je to u všech dětí. Dosud jsi tohle slyšel všechno, ale nemohl jsi tomu rozumět – a já ti to nechtěla vysvětlit dříve, než dorosteš v dospělého jinoha. Teď to tedy víš, ale – prosím – nemluv o tom s jinými mladíky, vždyť ani





dospělí nemluví o těch věcech bez příčiny. Proč? Jen proto, že to je věc příliš posvátná.

Ještě něco ti prozradím: po těch devět měsíců, co jsem tě nosila pod srdcem, modlila jsem se často a mnoho, aby ses stal zbožným dítětem. Také jsem se snažila být stále veselou, abys i ty byl takovým.

A pak uplynula ona doba – a když jsi byl již dosti silen, otevřela se jednoho dne dvířka tvého úkrytu, vystoupil jsi, spatřil jsi světlo světa, narodil jsi se. Ach, dítě moje drahé, působilo mi to veliké bolesti, ale snášela jsem je pro tebe ráda. Pak mi tě vložili do náruče, tiskla jsem tě na své srdce a plakala radostí. Teď víš také, milý hochu, proč tě mám tak ráda.“

„Ano, mamičko, teď tedy také vím, proč miluji svoji matinku více než všechny ostatní lidi,“ – řekl hoch a objal něžně drahou matku, aby se k ní mohl pevně přitulit.

OD DÍTĚTE K MUŽI

Zvláštní jakési změny se v tobě dějí, když jsi dosáhl věku čtrnácti nebo patnácti let. Vyvívá se duše i tělo. Kvasí to v tobě; probouzejí se v tobě nové názory, nové myšlenky, nové plány i jakás – dosud neznámá – touha. Děje se s tebou totéž, co se sladkou vinnou šťávou, která kvasí – aby se změnila v ušlechtilé víno. – Přišla doba tvého přechodu – máš se vyvinouti z prostičkého dítěte, napolo ve snách žijícího, v sebevdomého mladého muže.

Tento důležitý přechod je spojen s dalekosáhlými změnami, které se dotknou tvého těla a otřesou jím až do nejmenších částíček. Řekl bych skoro, že v tobě bojuje dítě s mužem; ono má být přemoženo a zaniknouti – ten chce zvítěziti a zesílit. Jako probouzí na jaře rozpínající se síla procitujícího života šťávy ve stromech i keřích k novému oběhu a vykouluje květná poupata ve větvích a haluzích, tak v tobě vře a kypí horká krev jara života; napíná tvoje žíly, vyvolává vír tvých citů i myšlenek.

A ty?

Stojíš tu zmaten, zardívá se sám před sebou i novými pocity, připadáš si sám jakoby cizím; nepoznáváš již svého starého Já. Je ti jako stěhovavému ptáku, který upadá při prvním podzimním paprsku v horečný neklid.

Příznej se, milý synu, není to tak?



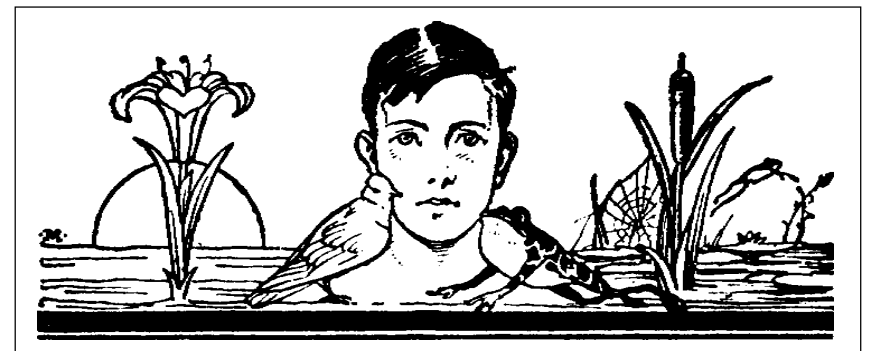
BUĎ NA STRÁŽI!

Bůh, stojící nad bouřením a zmítáním lidských myšlenek a schopností nepohnutě jako skála, chce, aby pudy, jež se poprvé hlásí – a stále sílí v době dospělosti –, byly ukojeny jen v manželství, jediné to formě Stvořitelem přesně stanovené k udržení lidského pokolení.

Je tedy tvým nejsvětějším úkolem uchovati tuto touhu v čistotě a mladické svěžesti, až přijde onen den, kdy budeš směti svoji – jako lilii čistou – nevěstu vésti k oltáři. *Před sňatkem nesmíš ukájeti tyto pudy nikdy – za žádných okolností ani sám, ani nějak jinak.* Vše, co se tu děje dobrovolně a ze zlého chtíce, je těžkým hříchem. Není-li však vlastní vůle a zlé žádosti, můžeš býti kliden, i kdyby se u tebe takové myšlenky, city rojily jako včely. Ovšem musíš přísně bdíti nade všemi svými smysly. A přece ti vyvíjející se tvoje přirozenost nedopřeje klidu; bude poskytovat pohyblivé, tvořivé fantasii hojně látky, z níž vytvoří pestré obrazy a postaví je před tvůj duševní zrak. *Zaplaš je!* Stále ať se ti vznáší před očima: Dokud neuzavru před oltářem se svou nevěstou onen svatý svazek, nesmím ukojiti tyto pudy!

Zachováš-li se tak, jdeš správnou cestou. Železným písačkem si vryj tuto povinnost do duše! Dbej své cti, svého charakteru! (...)

Tato nová hnutí a snění vznikají v mladém člověku pravidelně a procitnutí z nich nesmí zklamat. Máš tu jen svatou povinnost, nevznécovati, nedrážditi a nestupňovati těchto probouzejících se a již samo sebou vášnivě silných pudů čtením dráždících knih, posloucháním neslušných řečí, žádostivými pohledy, nečistými myšlenkami i skutky. Při boji pak, který musíš vésti proti nim, abys je udržel v náležitých mezích, čerpej síly z vědomí: Podle záměrů Stvořitelových musím v budoucnu splniti posvátný a odpovědný úkol. Pohlavní síla, která se ve mně probouzí, je posvátná, vždyť je vlastně tajemným účastenstvím při tvůrčí činnosti Páně.



NEJSLAVNĚŠÍ VÍTĚZSTVÍ

Nejkrásnějším vítězstvím je *triumf nad sebou samým*. (...)

Také dnes pociťuje mravně klesnuvší z jakéhosi přirozeného instinktu úctu před těmi, kdož vítězně dosáhli ideálu čistého života. Vlivu mravní převahy, proudícímu z čistého jinocha, se neubrání ani cynický popírač mravních hodnot. Nikde na světě také nenajdeme nic vyššího nad mužně silný a křesťansky ušlechtilý charakter. Nejkrásnějším drahokamem v koruně lidství je mladík čistého srdce, jenž zvítězil nad sebou samým. On bude nejsilnější i nejbezpečnější oporou a záchranou společnosti, neboť s mravně zkaženou mládeží zajde i lidská společnost. On je zárukou lepší, šťastnější budoucnosti, je hvězdou naděje.

JAK KRÁSNÉ JE NEVINNÉ POKOLENÍ!

Dnes se mnoho mluví i píše o krásách lidského těla. Snad oprávněně, neboť je člověk korunou tvorstva – ale ne tak pro krásu tělesnou, jako spíše pro duševní povýšenost a mravní vznešenost. Vždyť – čím je zlatovlasá hezounka hlava dítěte, čím milý lesk široce otevřených dětských očí, čím stále štěbetající, rudé, něžné dětské rty, uvážíme-li, že je v neposkvrněném lidském těle vybudován posvátný chrám Páně a v úsměvných, jako rosa se lesknoucích očích se *vypíná oltář, na němž spočívá stánek velkého Boha*. Staré přísloví praví, že je oko zrcadlem duše. Také se v lidském oku neskví žádná krása lidské duše vítězněji než – čistota srdce ve tváři jinochově.

Je jistě zajímavé a významné, že nedotčenou, povznášející, svěží krásu přírody nazýváme „panenskou“. Tak mluvíme o „panenském temeni“ mohutných hor, o daleko sahajících „panenských sněžných plání“, o „panenském pralese“, dosud nedotčeném sekýrou. Jakž jinak, že se v našem nitru hlásí při pohledu na jinocha „panenské duše“ totéž dojetí, jako při pohledu na půvaby a vznešenost panenské přírody.

Pozoruj jen kypící radost ze života, činorodou rozhodnost, hýřivé jaro, jež se vítězně hlásí ze zářících očí cudného jinocha. V jeho mnohoslibných letech mládí uvolňují a uplatňují svěží síly dřímající dosud energie, touží výš a výše, jeho duše se zachvívá svatým očekáváním. V neposkvrněnosti uchovaná mladická síla je neocenitelným zdrojem všech oněch energií, jichž je třeba k mohutné tvořivosti mužného života. Jeho kypící zdraví, smělé plány a velké snahy jsou také důkazy toho, že má pohlavní zdrženlivost tajuplný, blahodárny vliv na posilování a zvyšování naší duševní činnosti, jak to ostatně potvrzují vlastní zkušenosti nejvýznamnějších z tvůrčích lidí.

Životodárné jaro v něm zpívá píseň o kráse, radostech a nadějích čistého mladického života – a zatímco jeho klesnuvší přátelé promrhali své nejlepší v nemravnosti a nařikají nyní jako tělesné i duševní zříceniny v tupém odříkání nad předčasně

rozvráceným životem, směje se jeho oko jako nádherný, z nadzemí pocházející květ a jeho zadržovaná síla – již již letí vstříc vznešeným cílům a úkolům, jež sídlily dosud v jeho ušlechtilé mysli. S divokým hukotem se řítí skalami horský potok. Kdyby se mohl uvolnit, způsobil by hroznou spoušť. Lidský rozum mu však dal závory, jeho voda je vedena rourami o silných stěnách do kabin a – vidíš – ona ničivá živelná moc se mění v příjemné elektrické světlo a užitečnou sílu hučících motorů. Stejně divokou, přirozenou silou člověka je pohlavní pud člověka. Kdybys mu povolil, jak hrozně by zpusťoval tvůj život, ideály, radost z tvořivé práce – zpusťoval tvoji duši i tvoje tělo. Krotíš-li jej však mohutnou zdí sebeovládání – stane se požehnáním ve tvém těle. A v určité době se svátostí manželství stane pramenem slunného obšťastňujícího života rodinného.

Ó nádherný květe nadějného jinošství! K nebesům letící touho lidské duše, zrozené k věčnému životu! – Ó jak krásné je cudné pokolení!

Z knihy dr. Tihamera Tótha Čisté dospívání, kterou přeložily a v roce 1936 ve své edici vydaly Školské sestry OSF.



HODNOTY A KAŽDODENNÍ ŽIVOT

(STRUČNÁ REFLEXE HODNOTOVÉHO VÝZKUMU STŘEDOŠKOLÁKŮ)

Často kolem sebe slyšíme kritické hlasy: hodnoty evropské civilizace mizí, hodnota lidského života se v průběhu 20. století zcela vytratila (viz milionové ztráty ve světových válkách, koncentrační tábory, gulagy, současný terorismus, násilí na televizních obrazovkách a v akčních filmech aj.), mládež nectí základní morální hodnoty. Ekologové soudí, že se vytratil smysl pro přírodu a pro její hodnoty v životě lidí. Církve si leckde nařikají nad ztrátou náboženských hodnot v běžném životě.

Naproti tomu vidím, že nastupující generace stejně jako její předchůdci hledá životní hodnoty a odpověď na otázku „Jak chci žít?“. Hledání může být tápavé, ale zaujatost při rozhlášení po světě, určování smyslu života a cest k jeho naplnění je zřejmá. Jaká je tedy skutečnost? Ztrácí se hodnotová orientace, či nikoliv?

Je možno jistě dávat různé odpovědi, uvažovat o příčinách, ale nemají-li to být pouhé subjektivní dojmy, potřebujeme znát základní fakta. O krizi morálky se totiž hovoří po staletí – snad již od doby, kdy lidstvo začalo o sobě uvažovat. Starší generace si tradičně nařikají, že mládež si vede špatně, není dobře připravena na život – a starý, dobrý svět mizí. Mladí naopak bývají přesvědčeni, že právě před nimi se rýsuje nový, krásný svět, který byl starými pokažen a oni jej jednou musí

napravit. Kdyby platila teze starších, pak by svět již dávno nefungoval – a kdyby platil optimismus mladých, pak bychom již dávno stáli před branami ráje.

Opřeme se na chvíli o výzkumná fakta. Nedávno byl zveřejněn výzkum agentury Fakta non fabula o hodnotové orientaci studentů na gymnáziích v ČR. Bylo to na konferenci O komunikaci mezi lidmi, státy a národy, kterou pořádala nadace Pangea v duchu Komenského návrhu Obecných porad o nápravě věcí lidských. Autoři výzkumu sledovali 689 studentů prvních až třetích ročníků z 24 gymnázií, pečlivě vybraných z jednotlivých regionů. Vyskolení tazatelé navštívili jednotlivé školy, studentům předložili pečlivě připravené dotazníky, vyložili smysl celé akce a požádali o anonymní vyplnění. Stručně a zjednodušeně naznačím výsledky.

Ukázalo se, že relativně nejsilnější byly hodnoty etické a obecně lidské. Patřily sem položky jako spravedlnost, pomoc jiným, pochopení druhých, dodržování dojednaných pravidel, ekologie apod. Druhou výraznou skupinu tvoří hodnoty související se vzděláváním a s rozumovým jednáním: logické myšlení, přemýšlivost, znalost jazyků, paměť a umění prosadit vlastní schopnosti v životě. Dále se často cení i takové skutečnosti jako vědět, co se

v životě vyplatí, ekologicky myslet a jednat, být tvůrčí a uvažovat netradičně a mimo „vyježděné koleje“. Za poměrně málo důležité považují gymnazisté hravost, schopnost experimentovat, umět organizovat jiné, pochybovat o známých pravdách, soucítit se slabšími, ale také mít „ostré lokty“.

Chlapci jsou orientováni spíše materiálně, zatímco u dívek se cení dodržování pravidel, jsou sociálně citlivější, oceňují pomoc a chápání druhých. S věkem mírně narůstá ocenění schopnosti experimentovat. Dále se ukazuje, že děti z rodin s vyššími příjmy chtějí spíše vyniknout, nebojí se hnát za úspěchem, trochu méně se starají o spravedlnost, o pomoc jiným a o životní prostředí. Vyšší vzdělání rodičů podporuje u dětí spíše důraz na intelekt, logické uvažování, schopnost experimentovat a méně se zaměřuje na cit pro spravedlnost a pro vzájemnou pomoc.

Bylo možno též uvažovat o tom, jaký vliv na vytváření hodnotového systému přikládají studenti škole, rodině a kamarádům. Ukázalo, že vliv rodiny je zdaleka nejvýraznější, což protirečí často zdůrazňovanému rozporu mezi rodiči a dětmi. Právě z rodiny si odnášejí takové hodnoty jako pomoc druhým, cit pro spravedlnost, dodržování pravidel, hledání různých pohledů na problémy, schopnost chápat druhou stranu, ale také vědět, co se vyplatí. Škola vytváří hodnoty, jako je schopnost domluvit se cizími jazyky, mít dobré znalosti

v humanitních oborech, pamatovat si potřebné informace, vyhledávat je, logicky uvažovat a přemýšlet. Kamarádi podporují hravost, touhu vyniknout, schopnost pochopit druhé, prosadit své schopnosti, pomáhat druhým a hledat různé pohledy na svět.

Naproti tomu škola podle studentů nepodporuje morální hodnoty, rodina nepřináší mnoho schopnosti organizovat a prosazovat se a kamarádi nepřispívají ke znalostem humanitním, technickým či ekologickým ani k pochopení a dorozumění s jinými kulturami.

Provedený výzkum je velmi podnětný, užitečný a přináší řadu poznatků, z nichž mnohé nejsou samozřejmé: Přesto mám pocit, že výsledky – či spíše závěry z nich vyvozené – neplatí zcela obecně. Vede mne k tomu několik důvodů:

Hodnotové systémy jsou v podstatě hierarchické. Je zde jistá stupnice, která naznačuje souslednost a důležitost jednotlivých hodnot:

a) Hodnoty biologické, které jsou potřebné pro přežití člověka. Jestliže v třeskuté zimě přestane fungovat topení, soustředíme se na jeho obnovu a na ostatní hodnoty v této chvíli příliš nemyslíme, ba je přehlídíme;

b) hodnoty příjemných zážitků, které vyhledáváme, a nepříjemných, kterým se vyhýbáme. Příjemné může být třeba estetické prostředí, setkávat se s kamarády, se kterými si rozumíme, mít dobré známky ve škole apod.;

c) hodnoty altruistické, které nás vedou k jednání ve prospěch druhého,

a to bez ohledu na odměnu či vlastní prospěch;

d) hodnoty duchovní: pravda, láska, dobro, krása aj., ke kterým se přibližujeme, ale ve většině případů je nemůžeme „vlastnit“. Nemohu hledat z matematiky. K pravdě mohu hledat cesty, přibližovat se k ní, ale jen výjimečně jí mohu dosáhnout.

Druhý kritický bod je častý rozpor mezi hodnotami, které uznávám, a tím, jak se v běžném životě chovám a zda vytyčené hodnoty dokáži uskutečňovat. Jistě se shodneme, že je dobré znát cizí jazyky. Jsem však ochoten věnovat čas a úsilí jejich zvládnutí? Jistě se shodneme se studenty, že se nemá podvádět, ale dávám opsat kamarádům matematickou úlohu – či hledám někoho, od koho bych ji sám opsal? Víme dobře, že bychom měli lidem v nesnázích pomáhat, ale všimnu si skutečně v ruchu na ulici, že někdo pomoc potřebuje – třeba i v nějaké drobnosti? A ještě jinak: platí přikázání Cti otce svého..., ale jak to bývá v pubertě? Nehádáme se s otci, nepovažujeme je někdy za staromódní a nás nechápající?

Tím se dostáváme k základnímu problému hodnot a života ve shodě s nimi. V základních hodnotách se lidstvo většinou shoduje – desatero přikázání, mravní zákoníky; zákony různých organizací se většinou dají převést na společného jmenovatele. V podstatě to je činit dobro – co nechceš, aby ti druzí činili, nečiň ani ty jim, a co chceš, aby druzí tobě udělali,

čiň to pro ně! Havlíček Borovský však dobře věděl, že skutečnost bývá jiná:

„Co sám nerad, nečiň jinému!“
žáku pravil kantor kdesi, třepaje ho za pačesy.

Základní hodnota lidských vztahů je láska k lidem, ke všemu živému, k přírodě a k Bohu. Je to ideál velmi vysoký a předpokládá velké osobní úsilí a odpovědnost. Nelze jej uplatnit naráz. Začít je třeba od našich blízkých, od rodiny, sourozenců, několika kamarádů, přírody v okolí a od drobných dobrých činů. Co to předpokládá?

a) Všímavost a pozornost k druhým. Vystihnout, že někdo potřebuje pomoc, není vždy samozřejmé. Mnohdy nepostřehneme nesnáze druhého, přehlédneme je a vidíme jen vlastní zájem.

b) Zvážit, jak pomoc poskytnout a jaké jsou mé síly. Někdy mohu být prospěšný sám, jindy je třeba povolát někoho jiného – třeba lékaře. Někdy mohu prospět činem, jindy dobrým slovem či pouhým úsměvem.

c) A pak pomoc skutečně poskytnout. Často víme, co bychom měli dělat, ale neodhodláme se k tomu. Může to být někdy pocit, že lépe zasáhne někdo druhý, jindy pocit rizika a třeba i studu či malé sebedůvěry.

Riziko výše zmíněného výzkumu bylo v tom, že zůstal „papírový“. Rozlišujeme proto hodnoty, které slovně uznáváme, a skutečně chování. Základní hodnoty platí, i když jsou porušovány a zanedbávány. Jsou to často jakési majáčky, které naše činy zaměřují a povzbuzují k činnosti. Kdyby toto

puzení ke konání dobra zaniklo, bylo by to morální selhání jedince. Můžeme se občas mýlit, můžeme bloudit, ale nesmíme se zastavit, žít ze dne na den

a neslyšet ten obdivuhodný vnitřní hlas, kterému říkáme svědomí.

Václav Břicháček

O SPOLEČENSTVÍ A DOSPĚLOSTI

V *Katolickém týdeníku* 41/1996 na celé zadní straně vyšel článek nazvaný *Církev dneška – moje církev*, který jistě některé věřící pohoršil a jiné naopak potěšil svou kritičností. Jeho autor Jaromír Matěna si v úvodní části stěžuje na to, že katolická církev u nás často není společenstvím, a apeluje na to, aby se jí opět stala. Dokladem absence společenství má být řada postřehů, jako že věřící obsazují lavice v kostele tak, aby byli od sebe co nejdál, že nemají touhu dále se setkávat, poznávat se navzájem, sdílet se, pomáhat si a něco společně dělat nebo že jsou souborem individualit. Lze říci, že se jedná o kritiku církve zaměřenou směrem „dolů“, k laikům.

Ve druhé části své kritiky naší církve míří Matěna spíše „nahoru“, na klérus, když jí vytyká, že dodnes nenahlédla, že – jak to za poslední války rozpoznal Dietrich Bonhoeffer – svět dospěl. Vadí mu, že s laiky zachází jako s nedospělými, vyhýbá se partnerské spolupráci s nimi, ba je odmítá. Vidí za tím obavu kléru z nebezpečí individualismu, nejednoty a ztráty monolitnosti církve.

Třetí okruh kritiky se týká rodiny. Zde se pohled „dolů“ i „nahoru“ propojuje. Autor kritizuje současnou

křesťanskou rodinu u nás za to, že často není domácí církví, a církev jako instituci za to, že se křesťanským rodinám málo snaží pomoci např. modlitbou, změnou termínu mší svatých, hlídáním dětí nebo hmotnou pomocí.

Autorova kritika je často formulována – tak jako právě v posledním případě – pozitivně, v podobě výzvy k tomu, co vše by se mohlo a mělo dělat, aby se napravila současná situace (z čehož můžeme vysuzovat, že součástí nynější krize podle autora je i to, že se tak nečiní).

Matěněv článek je nutno uvítat proto, že na určité – pro mnohé znepokojivé – fenomény v životě církve vůbec poukazuje. Největší neštěstí je se jich skrytě děsit, ale přitom se navzájem hlasitě ujišťovat, že neexistují nebo že jsou jenom výjimkou, kterou společně překonáme. Takovýto přístup vzájemného oslepování vůči realitě nepomáhá ničemu dobrému.

Potíž je, že část kritických výtek, jež Jaromír Matěna snesl, je právě dána tím, že i na něho v leccem platí jeho základní výtky naší církvi: protože na něho některé obecné projevy „dospívání světa“ působí jako hrozivé pro církev, prezentuje řadu z nich, jako by to byly

symptomy poruchy, kterou je třeba léčit.

Je-li diagnóza nesprávná a je-li údajná porucha jen průvodním jevem normálního vývoje, sotva bude správná na základě toho doporučovaná terapie. O co se ale má kritérium normality opírá? Je to sociologie (resp. sociální ekologie) města a venkova, mladý obor, který se začal rozvíjet v devatenáctém století.

OKRUH I: SPOLEČENSTVÍ VERSUS SPOLEČNOST

Když s nástupem průmyslové revoluce venkované začali opouštět svou půdu a své zvyky a mravy a hrnuli se do továren ve městech, jedni tento proces vítali jako začátek pokroku a svobody, druzí v něm spatřovali nejenom konec tradičního venkova, ale přímo konec (starého dobrého) světa. Bylo velkým poznávacím ziskem, když se sociologii podařilo popsat venkovský a městský život neutrálním způsobem jako dvě sociální formy, z nichž žádná není sama o sobě ani škodlivá, ani blahodárna. Když Ferdinand Tönnies nabídl rozlišení *společenství* a *společnosti*, bylo zřejmé, že to neplatí jen pro agrární venkov a industriální město, ale že je to obecně platná dvojice typů sociálních struktur, která nám na škále vymezené těmito vyhocenými póly umožňuje hledat skutečnou pozici reálných sociálních seskupení. Tento přístup nevyklučoval hodnocení toho, v čem je nějaké konkrétní seskupení

dobré nebo špatné, ale s podmínkou, že se tak stane v relaci k jiným srovnatelným jevům v celém rozpětí škály. Odtud už byl jen krok vztáhnout toto hodnocení k dějinné situaci. K tomu mimořádně přispěl další velký sociolog Max Weber, když ukázal vnitřní příbuznost mezi kapitalismem a protestantismem. Přiblížme si typologii inspirovanou Tönniesem za pomoci několika dimenzí, ve kterých se obě formy dostávají do protikladu:

TRADIČNÍ VENKOV	
×	
VELKOMĚSTO	
	malá sídla
	×
	velká sídla
	vazba na půdu a místo
	×
	prostorová mobilita
	vazba na roční dobu
	×
	značná nezávislost na roční době
	vazba na střídání dne a noci
	×
	uvolňování vazby na den a noc
	závislost na přírodě jakožto zdroji a překážce
	×
	příroda jen jako vzdálený zdroj a rekreační prostředí
	život a smrt organismů denní zkušenosti
	×
	život a smrt organismů vytěsněny někam mimo
	spojitost přírodních a náboženských svátků
	×
	svátky administrativní a osobní
	cyklický čas
	×
	chronologický čas
	pravidelnost je životním kladem, změna hrozbou
	×
	život míří k pozitivní změně

	podrobenost tradicím
	×
	nezávislost na tradicích
	nejvíce sociálních vazeb s příbuznými a sousedy
	×
	nejvíce vazeb se známými
	stále tytéž známé tváře
	×
	trvalý příliv nových lidí
	každý je všem znám
	×
	většina lidí zůstává většinou anonymní
	všichni o všech všechno vědí
	×
	každý má právo na soukromí
	přímá sociální kontrola okolím
	×
	nepřímá sociální kontrola zákony a institucemi
	základem společnosti poslušnost
	×
	základem společnosti svoboda, která neohrožuje druhé
	zdrojem legitimacy činů a institucí je tradice
	×
	zdrojem legitimacy činů a institucí je veřejný dialog

Nemá smyslu v tomto výčtu pokračovat dál. Čtenáři asi začíná být zřejmé, odkud Jaromír Matěna čerpá svou představu o ideální podobě společenství: je to sociální struktura tradičního venkova, se kterou byl církevní život spojován od raného středověku do osvětění a jež zůstává pro mnohé ideálem dodnes. Jen v tradiční vesnici je totiž přirozené, aby se malý okruh lidí, kteří se vzájemně znají a bydlí v okolí kostela, v něm setkával, sedal si blízko sebe a jejich vřelé kontakty aby pak překračovaly do společných činností i mimo toto shromáždění. Je to druh komunikace, který přirozeně vyplýval z tradičního

zemědělského venkova, jeho způsobu života a časoprostorové organizace. Stejně je tomu ale i s protikladnými rysy u městského způsobu života: tak například to, že se městští lidé ve veřejném prostoru rozesazují s většími odstupy, znamená projev tolerance a respektování intimního prostoru povětšinou neznámých lidí, bez něhož by město přestalo fungovat, neboť by zde z velkého zahuštění vznikala nadměrná agrese.

Jistě uslyšíme námitku, že městský typus, uváděný na druhém místě, přece není společenství, ale společnost a že církve musí zůstat společenstvím, přičemž se to obvykle bezděky ztotožní se strukturou tradičního venkova. Zkusme ale tento koncept domyslet do důsledků.

Městský křesťan, který by to vzal vážně, by si měl z několika kostelů ve svém okolí zvolit jen jeden, jistě ten fyzicky nejbližší. Měl by rezignovat na to, že si vybere ten kostel, kde bude myšlenkovou úrovní kázání osloven, a brát sebežalostnější promluvy jako „akt pokání“, který si dobrovolně ukládá. Chodit v neděli po návratu z víkendu do odlehlého kostela, kde je mše pozdě večer, by bylo narušením společenství. Podobně chodit s malými dětmi tam, kde kněz výjimečně projeví vůči nim toleranci a vytváří pro ně paralelní program, by bylo rovněž proti společenství. Naproti tomu sužovat kostel, plný převážně nervozních starších osob, pláčem dětí a neklidem jejich rodičů, by zřejmě bylo správnější. Podobně stařenka, která volí kostel

s vytápěním, by byla pravověrnými posuzována jako ne dost silná ve víře.

Městský křesťan by měl v této perspektivě zapomenout na to, že všechny tyto jeho „změkčilé“ požadavky na provoz v kostele jsou o pár kilometrů směrem na Západ (včetně bývalé NDR) dávno legitimní, a měl by se naopak utěšit tím, že oni jsou zkažení a my že jsme ti zdravě konzervativní. Kdyby byl důsledný, měl by vlastně utlumit styky s těmi příbuznými, přáteli z dětství nebo z práce nebo s kamarády ze školy, kteří nebydlí v jeho farnosti, začít navazovat kontakty výhradně s lidmi z vlastní farnosti a dětem řídit jejich kamarádství tak, aby zahrnovalo pouze děti z křesťanských rodin se stejně starými dětmi ze sousedství. Obávám se, že to není utopie: jsou křesťané, kteří to v dobré víře dělají.

Výsledek je známý: říká se mu *ghettoizace*. Zaměření na souvěrce je tak vtahující, že už nezbude čas na pouhé sousedy, spolupracovníky nebo prostorově odlehlejší příbuzné. Ti, kdo se takto navzájem vyvolili, si poskytují vzájemné chválení, které snadno sklouzává do odsuzování těch ostatních, kdo takto vzorně nežijí. (To není pokušení jen křesťanů, ale *ghettoizace* postihla například i nemalou část našeho disentu – ne náhodou si Jaromír Matěna chválí atmosféru v naší církvi za totality.) Jedním z častých důsledků *ghettoizace* je, že nejméně jedno dítě z takové arcikřesťanské rodiny se vzbouří a vydá se směrem k ateistům, sektářům a/nebo drogově závislým.

Přitom ani jeden z těchto rysů neplyne z Ježíšových výzev ani z jeho způsobu života. Ježíš se neomezuje na osvědčené věřící ze svého místa bydliště, už proto ne, že mezi nimi není prorokem. Bloudí po tváři země – nemá totiž, kde by hlavu složil – a v hlavním městě se stýká se společenskou spodinou doby, s lidmi, kteří mnohdy ani nevědí, že víru hledají.

Jaromír Matěna s trpkostí uvádí, že své ideální společenství nenašel ve svém kostele, ale jinde: ve skautu. Tím se dostáváme k druhému z jeho témat, dospívání světa.

OKRUH II: PRAVÁ DOSPĚLOST SVĚTA

V žádném případě nechci tvrdit, že venkovská struktura = nedospělost ve smyslu nižší vývojové fáze, která musí být překonána, a městská struktura = dospělost jakožto vyšší fáze vývoje, která má nastoupit univerzálně. To je pokrokářské schéma rozvoje společnosti, které omámilo euroamerický svět v době osvícenství a z jehož tragických důsledků se dnes pozvolna probíráme. Dospělost se nevyznačuje tím, že ranější vývojové fáze odmítne a zesměšní, nýbrž že je nahlédne jako formy odpovídající určitému věku a/nebo určité životní situaci (projevem zralosti tedy může být schopnost vrátit se v případě potřeby přechodně ve vývoji ke starším formám, tedy tzv. regrese, obecněji řečeno schopnost mezi všemi předchozími fázemi volit podle situace).

Dějiny nejsou převoditelné na nějaké předem dané schéma vývoje sociálního systému, ať už vzestupné, nebo sestupné. Můžeme v nich nicméně rozlišovat, jak se postupně vynořují vyšší systémové úrovně. Sociální inovátoři vždy přinášeli určitou novou dimenzi života, novou možnost volby, systémově řečeno další stupeň volnosti, který do té doby nebyl znám, ale po jehož zveřejnění už nebylo možné jej opomenout při hledání optimální podoby společnosti. Viděno v této perspektivě vzniklo křesťanství právě z nejradičtěji otevřené dimenze svobody vůči Zákonu, jak ji k pohoršení a nenávisti farizejů a zákoníků svým jednáním názorně předvedl a svým slovem objasnil Ježíš. Před Ježíšem byl židovský svět jako systém o tuto dimenzi chudší – znal jen buď poslušnost vůči Zákonu, nebo jeho porušování.

Mezi systémem venkova a města není přerýv, naopak jsou na sobě vzájemně závislé. Městský život postavil před člověka – zprostředkovaně i před venkovana – ohromné šance mobility, vynalézání a experimentace, ale neméně zvýšil i laťku zodpovědnosti a hlavně spoluzodpovědnosti. Dnes se k *venkovu* a *městům* připojuje další systémová úroveň přinášející nové svobody i novou zodpovědnost, úroveň *médií*. Žít na venkově přestává být fatální záležitostí toho, že se tam člověk prostě narodil a že pokud vůbec může volit, je to volba zda zůstat, nebo ne. Základním přínosem médií totiž je, že člověka zasazují do doposud nejširšího

kontextu, planety Země, a umožňují mu zůstat s ním ve spojení – duchovním, kulturním nebo pracovním – i v těch nejdlehlších místech.

Principem zodpovědné svobody člověka ve věku médií je proto informačně podložená volba, která bere v úvahu dalekosáhlé souvislosti a dlouhodobé důsledky rozhodnutí. Malé dítě úporně touží po tom, co právě vidělo, a teprve když si na svůj sen sáhne, může se dostavit vystřízlivění a případně zklamání. Skutečně dospělý člověk promýšlí, co to asi udělá s ním, jeho rodinou, jeho domovem, sousedstvím, obcí a v neposlední řadě i okolní přírodou, a to bezprostředně i v dlouhodobé perspektivě. Dimenzí pravé dospělosti se stává společná budoucnost. I když tedy někdo přijal za svou křesťanskou eschatologii, neznamená to, že je tím pro něho předem vyřešena otázka budoucnosti přirozeného světa a spoluzodpovědnosti za ni.

Tento požadavek soudobé civilizace převzít zodpovědnost nejenom za vlastní život, ale i za jeho za široký kontext, je o to náročnější, že už není podporován a vynucován samozřejmým konsensem všech navzájem si známých obyvatel malé obce a zároveň silou světské i církevní vrchnosti a že správné řešení není předepsáno tradicí, ale musí se teprve hledat. Společenství i dnes existují, protože jsou k fungování společnosti nezbytná, ale kromě rodiny, do níž se dítě narodí, vznikají rovněž na základě svobodné volby, takže se v jejich pravidlech hry objevuje řada

rysů příznačných pro městský typus.

Pravé společenství ve městě však neplyne z fyzického sousedství. Takové představy měli soudruzi, když nás, nájemníky, nutili vzít dům do kolektivní péče. Městské společenství vzniká volbou lidí, kteří rozpoznají svou vnitřní blízkost. Stále více to ostatně platí i pro soudobý venkov, ve kterém už dominantní profese přestávají být zemědělci.

Skauting je jedním z mnoha novodobých pokusů vytvořit společenství, v tomto případě městských dětí se souvěkovci a s přírodou. Zaměřuje se přímo na dobu dospívání, do jisté míry však zůstává na půli cesty: dovede ve skautech navodit silný vztah ke společenství a k jeho starším členům, brání jim však v úplném dospění tím, že tyto dva své posvátné pilíře chrání před kritickou distancí. Mladistvý zážitek, jakou ohromnou sílu může mít skupina mladších řízená hierarchií starších, bývá nekriticky zobecněn do podoby nadčasového celoživotního ideálu. Skautům se pak stává, že oddanost vůči vedoucím a touha po vlastním postupu se mění ve variantu dělení světa na „bažanty“ a „mazáky“ a přátelství uvnitř oddílu v pocit nadřazenosti nad „těmi venku“, kdo k „nám“ nepatří. Oddíl pak leckdy nabývá podoby připomínající sektu a mnozí bývalí oddíloví kamarádi se na zbytek života stávají jakousi kultivovanou verzí elitní mafie, která si poskytuje vzájemné protislužby.

Pouze v kolektivní péči se nedá plně

dospět. Člověk se musí postupně odpoutat od nekritické identifikace s rodiči, vůdci všeho druhu i kamarády, má-li je od jistého věku začít cítit jinak než jen na základě toho, že jsou „jeho“. Zkušenost města je i zkušeností individuace, tedy kupříkladu zodpovědné volby přátel, místa pobytu, četby, životního stylu, politické orientace, vzdělání, profese. Městský člověk nemusí pro samou svobodu ztrácet pokoru, ale rozhodně nenechává všechnu práci ani všechna rizika na pánubohu ve jménu toho, že to nějak „podle vůle boží“ samo dopadne. Skauting, který proti městskému odcizení od přírody staví hru na zálesáctví, nesporně může být cennou životní zkušeností pro velmi mladé lidi, ale určitě není vhodným modelem společenství pro církev, která přijímá a chce nést úděl duchovní dospělosti. Devizou dospělého křesťana nemůže být, že nejlepší lidé na světě jsou členové jeho společenství.

OKRUH III: ÚLOHA RODINY PŘI DOSPÍVÁNÍ

Ani v životě rodiny, která chce být křesťanská, není dobré, když je pro ni nejvyšší zásadou soudržnost dobrých uvnitř vůči zlým venku. Směrem dovnitř by to měla být vzájemná pomoc při krizích a osobním rozvoji, který se bez krizí neobejde, směrem ven pak vnímavost a opravdový zájem o okolí a jeho problémy. Křesťanům je ale třeba připomenout, že konání dobrých skutků

vůči okolí nemusí být ještě zárukou, že rodina je zdravá i uvnitř.

Pomožme si zde analogií s organizacemi, které se zaměřují na dobré skutky vůči okolí. Sociální analýza dějin dobročinnosti ukázala, že jsou dva její základní typy, které by se daly charakterizovat jako katolický a protestantský (viz *Kritická příloha RR 4/1996*). Ten první, *katolický*, vyzývá dát dar, aniž se kladou nějaké s ním spojené podmínky. To ale může znamenat, že se člověk uspokojí obdarováváním a nemyslí na soustavnou změnu životních podmínek těch potřebných. Druhý, *protestantský* přístup, velí dávat pouze tomu, kdo se zaváže něco se sebou a se svými problémy dělat. Přitom se raději přispívá na řešení širších souvislostí než na momentální útěchu jednoho obdarovaného – a jednoho darujícího.

Kéž by lepší stránky obou těchto přístupů byly vodítkem pro náš život ve veřejném životě i v rodině. Skvělé by bylo od katolíků přejímat ochotu k bezpodmínečné pomoci člověku v nouzi (aby křesťanského lékaře například nenapadlo se nejdřív zeptat zraněného, zda je pojištěn, a pokud není, odmítnout ošetření, jak jsme toho byli nedávno svědky v případě sanitního vozu se samaritánským křížem) – a od protestantů převzít jejich zodpovědné přemýšlení o souvislostech a společenských mechanismech (tedy například připouštět, že i systém zdravotnické péče – a ne jen osobní postoj lékaře – může být více nebo méně humánní).

Zkusme si říci, co by to znamenalo konkrétně promítnuto do života křesťanské rodiny. Jaromír Matěna zdůrazňuje rodinné slavnosti, modlitbu, čtení z Písma a liturgii v rodině. Problém je, že takto důsledná rodina často nemá žádné přátele z řad lidí mimo víru, a pokud je ještě má, pokouší se je tím, jak se ve svých projevech zbožnosti před nimi neomezuje, poněkud nešťastně agitovat. O přítomnosti Ducha svatého v rodině soudím ale podle jiných znaků než jen podle manifestovaných náboženských projevů: jak se v ní řeší konflikty, ať už v boji o sousto, o místo u stolu nebo o pojetí prázdnin, zda rovnoprávným dialogem nebo posledním slovem silnějším; zda otcovo místo u stolu je nedotknutelné, nebo zda rozesazení vzniká z momentální situace; zda se dodržuje vnitrorodinný časový rozvrh děj se co děj, nebo se rodina dokáže vystavit radosti, že s hostem přišel do domu i Bůh; zda se při volbě povolání nebo životního partnera primárně respektuje potomek, nebo zda je trvale udržován ve stavu nedospělosti; zda v rodinném folkloru nestráší – mezi katolíky bohužel tak rozšířená – jakási „kultivovaná“ verze antisemitismu...

Dospělost se nerodí v kolektivním zařízení, ale ani v jedinci samém. Představuje vlastně přechod z tzv. *egoperspektivy* do schopnosti vidět situaci i očima druhých. Trvat na tom, že starší (rodiče, učitel, farář, biskup...) mají vždycky pravdu, znamená bránit v přebírání zodpovědnosti a tím

v dospívání. Drsným paradoxem rodiny je, že největší pomoc jejímu členu při jeho dospívání znamená dobrovolně uvolnit jeho rodinná pouta.

Létat se nelze naučit sezením v hnízdě pod křídly rodičů. Pokud toto nenahlédne matka církev, budou její dospívající děti odsouzeny buď k nedospělosti, nebo k tomu, že se

jejich zráním bude odehrávat jinde a bez její účasti. Pokud to nenahlédne rodina, může mít doma třeba oltář s kazatelnou, ale tu pravou spiritualitu laiků, po které Jaromír Matěna s odvoláním na Josefa Zvěřinu volá, tím doma nevytvoří.

Bohuslav Blažek

ZPRÁVA O ŽIVOTĚ DĚTÍ, KTERÉ MÍSTO RODINY VYCHOVÁVÁ STÁT

Bývaly doby, kdy v dětských domovech a různých ústavech pro opuštěné děti žili především sirotci – děti, které zůstaly samy, protože jejich rodiče zemřeli. Dnes se mezi padesáti chovanci dětského domova najde maximálně jeden opravdový sirotek – chovanci našich kojeneckých ústavů, dětských domovů, ústavů sociální péče a výchovných ústavů jsou většinou sirotci sociální. Děti, jejichž rodiče se o ně nechtějí nebo neumějí starat. Stát se tedy stará místo rodičů. Do tří let nechává děti v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro nejmenší, pak je začne dělit do tří skupin a umisťuje je do několika typů sociálních zařízení: děti zdravé do dětských domovů, děti postižené do ústavů sociální péče a děti s výchovnými problémy do výchovných ústavů.

Dětské domovy dostávají během porevolučních let nový rozměr. Preferují se ústavy menší, kde se dětem lépe simuluje rodinný život. Chovanec

dnešního dětského domova je dítě, které má velmi dobré materiální zajištění, ve velké většině lepší, než měl doma. Chodí do školy, většinou se i vyučí, jsou i řídké případy, že vystuduje. A to všechno za státní peníze – většina rodičů na děti platí málo nebo vůbec ne, a přesto je stát nezabývá rodičovských práv. Řada takových rodičů čeká, až dítě ukončí v osmnácti letech svůj život v ústavu, a těší se, že vyučený syn nebo dcera, o které se vůbec nestarali, se k nim nastěhuje a bude je živit. To se téměř nikdy nepovede, dítě si s nimi neporozumí a zůstává stát samo. Co dál, jak žít, kde žít, záleží už jen na něm, protože pořád ještě je málo lidí, kteří by mentálně nedospělému osmnáctiletému člověku uměli pomoci při startu do svobodného života.

Málokdo si uvědomuje, že každé „děčákové“ dítě je samozřejmě handicapováno tím, že bylo vychováno v kolektivním zařízení a tak nepoznávalo životní vzory pro normální

život. Neumí se orientovat v životě na svobodě. I když si umí vydělat peníze, neumí s nimi hospodařit. A kdyby i náhodou umělo, nestačí mu, protože nemá rodinu, která by mu v začátcích pomohla. Nemá kde bydlet, ztratí společnost z dětského domova a zoufale hledá novou. Pokud narazí na ty, kteří mu naslibují vztah a s nimiž sklouzne na cestu zločinu, vrátí se rychle do kolektivního zařízení – jako vězeň. Nevím, vede-li někdo statistiku dalších osudů opuštěných dětí, které vyšly z dětských domovů, aby mohl případně podat optimističtější pohled na jejich zařazení do života. Mé zkušenosti přisvědčí senátu obvodního soudu ve středu velkoměsta a znalosti dětí s asociálním chováním, léčených na krizových centrech, mi přivádějí spíše děti se špatným životním startem.

Dalším zařízením pro děti, které nemohou žít ve své rodině, jsou dětské ústavy se zvláštní školou internátní. Tam se obvykle dávají děti, které byly odebrány z rodin, protože byly příliš zanedbané a neuměly by se poté, co byly dány do ústavního zařízení, zařadit podle svého věku do normální školy. Zvláštní škola by měla být školou, která se stará především o děti, které mají takový handicap, že by v základní škole trpěly a tady se naučí totéž, ale s větší pozorností učitelů vůči jednotlivému žákovi. Třídy jsou početně menší a učitel by měl vycházet z představy, že by se dítě na konci školní docházky mělo srovnat s průměrným žákem základní školy. Vzhledem k tomu, že tyto školy nevyučují žádnému cizímu jazyku, je

jasné, že k vyrovnání dětí základní a zvláštní školy nemůže dojít.

Úroveň našich zvláštních škol je obecně bídná, asi proto, že rodiče provoz těchto škol nesledují, je jim dost jedno, do jaké školy dítě chodí, ani jim nevadí, nechodí-li do školy vůbec. Navíc tyto děti jsou samozřejmě neukázněné a je těžké s nimi pracovat. Je obtížné věnovat péči dětem ze sociálně slabých vrstev, dětem rodičů, kteří si dodnes nepřipouštějí, že vzdělání je potřebné a nutné, a proto vůči pedagogovi svého dítěte stojí spíše v opozici, než aby spolupracovali. Tragické je, že do zvláštních škol chodí spolu s dětmi sociálně handicapovanými i děti postižené, jejichž handicap není tak velký, aby dítě muselo být umístěno v některém ústavu, kde je péče daleko lepší a odbornější.

Je možné, že u nás fungují i zvláštní školy, které takové nejsou, ale já jsem viděla řadu těch hrozných a jen jednu takovou, kde mi bylo dobře. Viděla jsem zvláštní školy, které používají učebnic z let sedmdesátých, s dětmi se tam jedná jako s podřadnými, neukázněnými tvory, nikdo se nesnaží pochopit, PROČ a v ČEM jsou ty děti zvláštní, čím se liší od průměrných dětí, jak jim pomoci, aby jednou našly hodnotné místo v normální populaci. Tyhle školy si často s dětmi nevědí rady a vychovávají z nich negramotné jedince, kteří neumějí ani pořádně číst. Zarážející je, že většina chovanců výchovných ústavů, tj. „pasťáků“ neboli polepšoven, jsou žáky zvláštních škol ještě v době života v rodině, tedy dříve,

než se dostanou do ústavu. Myslím, že školy – pokud je chápeme jako instituce, které nejen učí, ale i vychovávají – mají určitou míru viny na dětech, které skončí v ústavech. Víím, že takové obecné zjištění může – a doufám, že musí – vyvolat polemiku, ale budu ráda polemizovat, bude-li to pro konkrétní děti užitečné. Přála bych si veřejnou diskusi především proto, že velké procento dětí zvláštních škol tvoří děti romské.

Romské děti přicházejí do školy s jazykovým handicapem – doma se mluví špatnou romštinou a češtinou české sociální spodiny. Děti nejenže učitelé nerozumí, ale především se necítí ve škole dobře – doma většinou nejsou připravovány na školu jako na životní událost, většinou se školy bojí. Romští rodiče často cítí školu jako něco zbytečného a dítě se vztahem ke škole nepomohou. Takové dítě se během prvních týdnů školní docházky zatvrdí, nespolupracuje a je co nejrychleji odesláno do zvláštní školy. Řada romských dětí je do zvláštní školy řazena už při přijímacím řízení do první třídy. Přitom je dávno prokázáno – ukázkově ve škole Přemysla Pittera v Ostravě –, že romské děti nejsou méně nadané než děti bílé, jenom musí být jejich motivace k učení jiná. A navíc je nutné spolupracovat s rodinou dítěte. To je samozřejmě obtížnější, ale i to v té ojedinelé ostravské škole učitelé i sociální pracovníci umějí. Obecně sociální pracovníci zato dovedou romskou rodinu, kde děti do školy nechodí a kde jsou hygienické

podmínky pod úrovní našich zvyklostí, spíše zrušit. Aniz se pokusí s rodinou pracovat, děti odeberou a stát se o děti postará – v dětském domově, ve zvláštních školách internátních.

Romské děti ale snášejí život v nesvobodě hůře než děti bílé a často utíkají. Brzy končí ve výchovných ústavech, které nejsou – a nemohou být – tím, čím se zovou, ale jsou prvním, ještě mírným, vězením. Vězením, kde romské děti převažují nad dětmi světlými.

Je to velice tvrdý problém a jeho řešení nelze odkládat. Čtyřicet let života v komunismu poznamenalo celou populaci, ale romskou menšinu přímo rozložilo. Romové, kteří tu dnes žijí, sem přišli po druhé světové válce ze Slovenska a měli se nám během několika desetiletí přizpůsobit. Nezvládli to, ztratili svou tradici a naši nemohli dokázat přijmout. Nemusí být vždy projevem rasismu, neumíme-li se navzájem přijímat, protože máme na obou stranách špatné zkušenosti, ale je rasistické, posuzujeme-li se navzájem podle příslušnosti k rase. Pomůžeme-li romským dětem na jejich cestě ke vzdělání, pomůžeme sami sobě. Mělo by to ale být vzdělávání na svobodě, ne v ústavech.

Nezvládne-li sama romská menšina dobře vychovat všechny své děti, je nutné hledat těm opuštěným pěstounské rodiny. Aby se našly, musí stoupnout společenská prestiž těch, kteří si dokáží vzít cizí dítě do rodiny, mít je rád a tak mu rodiče nahradit. To ale vyžaduje od okolí takto vytvořené rodiny občanskou

solidarititu a prostou lidskou slušností. To zatím není pravidlem, a tak i ti pěstouni, kteří by rádi poskytli domov romským dětem, ztrácejí odvalu, když vidí, jak se naše společnost k těmto dětem chová.

Tragedie dětí umístěných do ústavů sociální péče tkví v tom, že tyto děti nemají možnost vzdělávání. Žijí zde v teple a při dobré stravě, ale trpí osamělostí - až dotrpí. Dnes už si nikdo netroufne argumentovat pojmem „nevzdělavatelny jedinec“, ale přesto tyto děti vzdělávány nejsou a není jim věnována jiná péče než péče o přežití.

Osamělostí trpí všechny děti, odsouzené k ústavní péči. Pozorují-li po několika let dítě, které není sirotek a nemůže se zlobit na osud nebo Boha za to, že mu vzal rodiče, ale trpí pocitem vlastní viny za svou opuštěnost, chce své rodiče, a oni na to neslyší - vidím, jak citově tupne. Dítě, které v pěti letech umělo vracet pozornost a úsměv, mazlilo se, po dvou třech letech ústavního života začíná být

v projevování citu obezřetné. Oprávněně se bojí navázat kontakt, protože ví, že má pozornost je chvilková, že odjedu a ono zůstane samo. Pak přijde puberta, zoufalá touha k někomu patřit. Následuje útek s kýmkoli a za kýmkoli, někdy jen za představou svobodnějšího života. A útky se krutě trestají. Dítě končí ve výchovném ústavu. Protože na výchovných ústavech je velmi málo výchovného a výchovnou roli zde plní, stejně jako ve vězení, víc kolektiv malých zločinců než postrašení vychovatelé, kteří se proti létům komunismu museli vzdát „osvědčených výchovných prostředků“ (holení hlav, bití a samotek) a cestu k duši dětí neznají, malý útekář tady téměř jistě nastoupí cestu zločince-recidivisty. Chvilce svobody střídá s životem, kterému byl v kolektivním zařízení jeho dětství naučen – s životem nesvobodným, plánovaným jinými lidmi.

Ljuba Václavová

KARAFIÁTOVI BROUČCI ANEB KALVÍN V ČECHÁCH

Vzpomínka na první přečtení Broučků je v mé mysli uložena tak hluboko a stále se mi natolik intenzívně vrací, že si budu zřejmě vždy schopn vybavit onu chvíli, kdy (bylo mi asi osm let a byl jsem nemocný) jsem přečetl poslední řádky a zavřel knihu. Stále jsem si opakoval slova: „...jestli oni to

vydrží? – Necht' však jestli zmrznou, oni poslušně zmrznou.“ Cosi mě na té knize okouzlovalo a cosi děsilo. Poezie „*chudobíček s krajíčkem jak krev červeným*“ a starý zlý Jehova – Bůh Lutherův, Kalvínův etc. Ale to jsem ještě tenkrát takto nechápal, nevěděl, nedokázal určit, co z knihy činí

magicky přitahující obludnost. Pokusím se tak učinit alespoň velmi stručně nyní.

Poslušnost, poslušnost a zase poslušnost, slovo, které je v různých obměnách hlavním, neustále se opakujícím mottem knihy. Kapitola I. Brouček nebyl poslušný: v sedmi řádcích se pětkrát opakuje slovo poslouchat. Maminka Broučkovi slíbí, že na něj nebude žalovat, ale stejně ho udá tatínkovi, neschopna opravdového odpuštění. Ale ona to vlastně není ani žena, natož matka – je to transformovaný pastor s femininními prvky. Pro celou knihu je vůbec typická absence onoho mateřského ženského principu – nejsou zde žádné skutečné ženy, snad až na Berušku –, ale o tom více dále.

Kapitola IV. se jmenuje zcela příznačně *Brouček dělá nešťastným sebe i jiné*. Brouček zůstane v zahradě, kde si děti hrají. Je jedním z nich zraněn (vzpomeňme na Kalvínovu nenávisť ke hře). Když těžce zraněného Broučka přinesou domů, jsou mamčinu první slova: „*On snad byl přece neposlušný.*“ A to se opakuje čtyřikrát! Brouček neposlechl a Bůh Kalvínův ho hned ztrestal. Jehova číhající na sebemenší provinění hned s hříšníkem zatočí. V tomto případě je ovšem zvlášť zajímavé a příznačné, že nejdříve není vůbec jasné, čím se vlastně Brouček provinil. Ale pak to pochopíme. Brouček musí pykat za to, že si hrál!

Příběh Broučkovy neposlušnosti (ale i pokání) se odvíjí dál. Ale nesudme až příliš přísně. Kniha má i svou poetiku popisů věcí, přírody i jídla, až barokně

smyslnou – koláče, jahody, fíky, a dokonce i víno. To by se Kalvínovi jistě nelíbilo. Vzpomeňme jeho patologickou nenávisť k marmeládám, té kvintesenci všeho pokušení (jsou sladké, dovážejí je z jihu). Ale myslím, že to vše jsou pouze fragmenty, jekési relikty katolicismu, které však právě v této souvislosti tolik vyniknou. Najednou se nám zdají jaksi nepřipadné. Jak se z nich vlastně mohou ti Broučci opravdu radovat? Nesvedou je k neposlušnosti? Nezapomenou, že se Boha mají především bát?

Ale i pohádka je v této knize zas a pouze o poslušnosti. Maminka vypráví Broučkovi pohádku, ve které neposlušná koťátka uhoří: „*A tak křičeli a křičeli, ale oheň je přece sežral. A když přišel tatínek a maminka, už byli kocourci a kočička spáleni a chaloupka byla taky spálena a všechno bylo spáleno, že byla koťátka neposlušná.*“ Jakmile se začne jednat o poslušnost, všichni jsou náhle jakoby ochromeni bezmocí a hrůzou, nedá se nic dělat, hříšník musí být zničen. Napadá mě „*katolická*“ verze pohádky: neposlušná koťátka v poslední chvíli vzývají nějakého světce či přímo Pannu Marii a jsou zázračně a nezaslouženě zachráněna oním milosrdenstvím, kterému teologové říkají „*inter pontem et fontem*“ – mezi mostem a řekou, totiž v oblasti, kam Bůh Kalvínův a Karafiátův ovšem nemůže ani dohlédnout, natož v ní působit.

Budiž na závěr uveden ještě jeden příklad, a to ten nejmarkantnější. Janinka, ta dobrá a soucitná žena, která

umí tolik zařídit (i Broučkovu svatbu), se však náhle ukáže v pravém světle. V kapitole IX. říká Janinka Broučkovi a Berušce: „*Jenom pěkně poslouchajte. Já jsem vás měla vždycky ráda, a čím více budete poslouchat, tím vás budu mít raději.*“ E. Fromm ve své knize *Mít nebo být* v kapitole Průmyslové náboženství píše: „*Mateřským principem je bezvýhradná láska – matka miluje své děti nikoli proto, že jí působí radost, ale proto, že jsou její (nebo jiných žen). Z toho důvodu mateřská láska nemůže být získána dobrým chováním ani nemůže být ztracena hřešením. Mateřská láska je milost a soucit... Otcovská láska je naopak podmíněna. Závisí na výkonech a dobrém chování... lze ji znovu získat lítostí a znovupodrobením se.*“ Jakkoli je Fromm v mnohém naivní, jsem přesvědčen, že právě zde přesně pochopil a zformuloval to, co je

příznačné pro tuto oblíbenou, a právě proto i velmi nebezpečnou knihu – chybějící mateřský princip a nepřítomnost katolického principu soucitu církve, zachraňující třeba i z pekla.

Broučci poslušně zmrzli, co na tom – celou tu hrůzu nezastřou ani chudobky na jejich hrobech. I ty kvetou jen z poslušnosti. Nakonec zjistíme, že to, co nás okouzlovalo, bylo vlastně nepatřičné a nebylo ani myšleno vážně. Důležité bylo, aby stroj vykonal poslušně svou práci, nic víc se nežádalo, o ničem víc ani kniha není, nenech se mýlit, čtenáři. Zadávaš-li se opravdu pozorně a oprostíš-li se od sentimentu, spatříš toho žlučovitého, nesnášenlivého a studeného starce ze Ženevy, který tě pozorně sleduje a nic ti neodpustí.

Aleš Roleček

POSLEDNÍ TŘI VPŘEDY

V písni Rychlé šípy tramských bardů bratří Ryvolů zaznívá poučené dvojverší „*Já vracím se do poválečnéj let, / kdy vycházel náš starej dobrej Vpřed.*“ Vpřed, časopis pro chlapce a děvčata, vycházel od srpna 1945 do července 1948 a jeho popularita byla spojena především s Jaroslavem Foglarem, který s sebou přivedl ideu čtenářských klubů a komiksově Rychlé šípy.

O tom, že poučovací existence Vpředu byla velmi složitá a jak obtížně

v této pohnuté době hledal svůj modus vivendi, svědčí jeho poslední tři čísla (43–45: 22. 6., 29. 6., 6. 7.[?] 1948), která zastihla nejen Vpřed, ale i Rychlé šípy v agonii. Z titulní strany předposledního čísla na nás upřeně hledí vyretušovaný Klement Gottwald, a obrátíme-li stránku, čteme: „*V presidentu Gottwaldovi máte jednu ze záruk, že všechny vymoženosti sjednocení mládeže, jednotná škola, nová junácká výchova, vám nejen*





budou zachovány, ale že k nim přibudou nové další.“

Jak můžeme vidět na fotografii, vycházely tehdy Rychlé šípy bez komiksových bublin. Jejich poslední příběh se rozkládá přes všechna tři čísla a začíná nevině – *Rychlé šípy staví obojživelný vůz*. Tento díl a část jeho pokračování z čísla následujícího překreslil ilustrátor Marko Čermák do „bublinové“ podoby, ve které vyšly v polistopadové reedici. Muselo však dojít ke změně názvu, a tak *Bratrstvo Kočičí pracky trochu navlhlo* vystřídalo titul původní – *Rychlé šípy na Stavbě mládeže*. Druhá polovina příběhu v novodobé edici chybí. V ní se Rychlé šípy rozhodly odjet na Stavbu mládeže a „přiložit ruku k užitečnému dílu“. Nelení a vydají se na jednu z nich ve svém umně sestrojeném šlapacím vozíku. Po celodenním usilovném šlapání dorazí na Stavbu. Jsou „vlídně přivítáni“ stavbyvedoucím a seznamují se s ostatními brigádníky. Třetí díl má název *Rychlé šípy zlepšují odvoz hlíny*, a opravdu! „V Rychlonožkově hlavě se zrodil plán“, kterak usnadnit a urychlit transport vyvážené zeminy. Vše se podařilo, a tak mohl „vedoucí poděkovat večer Rychlým šípům za dobrý nápad, který uspořil denně několik pracovních hodin těm, kdo s vozíky dřívě musili jezdit.“

To je konec takřka neznámého příběhu Rychlých šípů a konec časopisu Vpřed. Důvod jeho zrušení,

respektive sloučení s časopisem Junák, je vysvětlen v úvodníku posledního čísla: „Se stoupajícím nákladem rostla ovšem i spotřeba papíru. Týden co týden dodávala papírna Mladé Frontě vagon papíru pro Vpřed. Když předsednictvo Svazu české mládeže rozhodlo po únorové revoluci, že sloučí Vpřed a Junák, ježto oba časopisy mají tytéž čtenáře, uvítalo ministerstvo informací tento počín již proto, že, jak víte, nemáme papíru dostatek. Nový časopis ponese jméno JUNÁCI VPŘED a bude určen čtenářům obou dosavadních listů, jejichž spojením vznikl. Později snad, dovolí-li to naše hospodaření s papírem, budou vycházet časopisy dva, jeden pro mladší, druhý pro starší čtenáře.“

Jak dnes víme, žádné později nebylo. Jaroslav Foglar se ve své rubrice Foglarovy čtenářské kluby stihl rozloučit se svými věrnými, protože do redakce nově koncipovaného časopisu nebyl přizván, a oznámit ukončení příběhů Rychlých šípů.

Někdo si možná řekne – žádná škoda, že ony dva komiksově díly nebyly nově přetištěny. Žádná škoda – snad. Ale vědět by se o nich mělo...

Martin Valášek

POZNÁMKA: Přiložený ilustrační doprovod jsme použili ze dvou posledních čísel časopisu Vpřed – 44 – 45/1948.)

DĚTSTVÍ JE DRAMA

(Alice Millerová, Děťství je drama. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1995, z němčiny přeložila Alena Bláhová,)

Většina lidí žije s iluzí krásného dětství. Je to jakýsi předem známý, většinou nezpochybňovaný předpoklad. To zajímavé, dramatické v životě se odehrává až později, takže pak například biografie slavných osobností začínají až někde okolo puberty. Předtím dotyční lidé zažívali „šťastné“, „spokojené“ nebo „bezstarostné“ dětství, nanejvýš dětství „plně odříkání“, případně „plně podnětů“. Kniha Alice Millerové již svým názvem tvrdí opak – „Děťství je drama“.

To dramatické v dětství každého člověka je podle Millerové dáno skutečností, že „rodiče, jaké jsme kdysi potřebovali, takové jsme nikdy neměli“ /19/. Nejedná se přitom o laciné obviňování a svalování viny na nedostatečné rodiče za všechny možné i nemožné potíže a bolístky. Spíše jde o to, že i když odhlédneme od extrémních případů zneužívání a týrání dětí, zůstává každý rodič bez výjimky člověkem, který měl ve svém vlastním dětství „právo“ jen na některé emoce (jiné mu zůstaly zapovězeny), který zcela jistě nevyrůstal s pocitem absolutního bezpečí a přijetí, jehož jistě ne všechny potřeby došly naplnění... „Zřejmě každý člověk pak v sobě nosí třináctou komnatu, kterou sám před sebou více či méně skrývá a v níž jsou uloženy rekvizity jeho dětského

dramatu. Jedinými lidmi, kteří budou mít k této komůrce zcela jistě přístup, jsou jeho děti.“/20/

Kniha Alice Millerové není knihou o výchově dětí. Je určena dospělému člověku a zve ho, jak naznačuje podtitul, k „Hledání cesty k pravému Já“. Vychází z mnohaleté psychoterapeutické zkušenosti a díky ní z předpokladu, že v dětství a ve vztahu k rodičům lze často nalézt klíč k pochopení a v optimálním případě k překonání nejrůznějších chorobných symptomů; od nenápadných, jako jsou opakované stavy úzkosti nebo závislosti na úspěchu a obdivu druhých, až k nutkavým jednáním, perverzím nebo sklonu k násilí.

Klíčovým momentem v úvahách autorky je vytvoření tzv. „falešného Já“. Je opakem ideálního zdravého pocitu Já, který Millerová chápe jako „nezpochybnitelnou jistotu, že zakoušené pocity a přání patří k vlastnímu Já. O této jistotě se nepřemýšlí, pokud tu je, je jako tep, jehož si nevšímáme, dokud je v pořádku.“/25/ „Falešné Já“ si je člověk nucen vytvořit v raném dětství, když nezažívá lásku svých nejbližších vůči sobě jako bezpodmínečnou, ale musí si ji zasloužit. Jakmile rodiče k dítěti přistupují jako k majetku, s nímž mají určité záměry nebo od kterého očekávají ve vlastním životě dosud nenaplněné uspokojení, je živý růst dítěte násilně přerušen. Podle nepřiměřených očekávání, příkazů

a zákazů pak dítě musí určitá přání a emoce popřít a potlačit, jiné naopak přijmout za své. „Celá existence dítěte závisí na tom, zda si získá náklonnost rodičů, a tak dělá vše, aby ji neztratilo. Od prvních dnů života napne všechny své síly tímto směrem, tak jako rostlinka, jež se otáčí za sluncem, aby přežila.“/9/ Dítě si musí „zajistit lásku rodičů“, což dává jeho existenci oprávněnost. Tyto teoretické úvahy Millerová prokládá terapeutickými kazuistikami nebo dopisy svých klientů, což text oživuje a činí ho srozumitelným. Zajímavý je také například rozbor výše zmíněného na příkladu díla německého spisovatele Hermanna Hesseho /66–71/.

Millerová dále dokládá, že v dětství se zakládají vzorce pro jednání do dalšího života. Vzniká začarovaný kruh, v kterém se znovu a znovu snažíme obstát vůči někdejšími nárokům svých rodičů, stále kompenzujeme kdysi zapovězené nejrůznějšími náhražkami, přenášíme krutost, kterou jsme zakusili, na druhé, abychom si uchovali idealizovaný obraz rodičů. Jako dospělí máme možnost tento začarovaný kruh prolomit. Oproti dítěti máme výhodu ve schopnosti diferencovaněji myslet, máme své zkušenosti a svobodný přístup k informacím, můžeme tedy zmíněné mechanismy prohlédnout a porozumět jim. Porozumění ovšem není samospasitelné, rozum často sklouzne k obranným racionalizacím. „Potřebujeme více než intelektuální pochopení: potřebujeme přístup ke

svým emocím.“/78/ Potřebujeme „schopnost truchlit nad vlastním životem“/19/. Je nutné znovuuvědomění si své dětské situace a pravdivé „prožití pocitů někdejšího trýznivého studu a bolestné odhalenosti“/59/. „Emocionální bloky lze odstranit pouze prostřednictvím zážitku utrpení, které bylo v útlém věku vytěsněno.“/86/

Alice Millerová svou knihu „Děťství je drama“ vydala poprvé před 18 lety a zdá se, že mezitím jak její vlastní práce, tak i trendy současné psychologie její knihu potvrzují. (Platí to zejména o významu emocionálních zážitků pro duševní růst člověka.) Jakkoli je však kniha psána čtivě a zajímavě, její přirozenou a nutnou slabinou je fakt, že ani sebecitlivěji napsaná kniha nemůže v konkrétním případě nahradit dobrého terapeuta, což přiznává autorka sama v doslovu. Nicméně i četba může být impulsem, který uvede do pohybu další proces.

Na knize jsou sympatické její závěrečné řádky, na kterých Millerová přiznává, že jakkoli může být její přístup pravdivý, jistě není jediný možný. „Jedno přísloví říká: Všechny cesty vedou do Říma. Hledala jsem tyto cesty dlouho, protože jsem se chtěla do Říma dostat za každou cenu, a stále znovu jsem se mýlila. Mezitím jsem přišla na to, že ne každý musí dojít do Říma, jenž byl navíc odedávna sídlem moci nad lidskou duší. Může se stát, že na takzvaných bludných cestách objevíme nová místa, na nichž se vyplatí zůstat déle a nespěchat. Teprve

když jsem se vzdala fixace na „úplně zpracování“, mohla jsem dospět k novým objevům, jež možná platí jen pro mne. Ukazují mi však, že i jiní lidé

mohou učinit své vlastní objevy a že se na to mohu klidně spolehnout.“/87/

Pavel Zach

ALICE MILLEROVÁ: OPOMÍJENÝ KLÍČ

Mezi prvním vydáním slavné knihy Alice Millerové *Das Drama des begabten Kindes und die Suche nach dem wahren Selbst* (Drama nadaného dítěte aneb hledání pravého Já, Suhrkamp 1979), která vzbudila obrovský zájem jak psychologů, tak především laické veřejnosti, a zveřejněním jejího českého překladu pořízeného na základě přepracované verze (*Dětství je drama*, nakladatelství Lidové Noviny 1995) uplynulo více než patnáct let. Během této doby byla autorka nejen zahrnována dopisy svých čtenářů, ale velmi často musela čelit i ostré kritice svých kolegů.

Alice Millerová, která se narodila v Polsku a ztratila část své rodiny v nacistických vyhlazovacích táborech, nerada prozrazuje novinářům fakta ze svého života. Krátké poznámky v jejích knihách obvykle začínají sdělením, že vystudovala filozofii v Basileji, kde svá studia roku 1953 ukončila doktorátem. Do roku 1980 působila jako psychoanalytička v Curychu, kde se své praxe vzdala, aby se mohla systematicky věnovat příčinám a důsledkům jak těch nejviditelnějších, tak i nejskutečnějších forem zneužívání dětí, které je pro ni hlavní příčinou lidské destruktivity i sebe-destruktivity.

Roku 1988 převzala Millerová v New Yorku cenu Janusze Korczaka, udělovanou za zásluhy na poli dětské psychologie a pedagogiky na památku polského pedagoga, který v letech druhé světové války (ačkoli měl možnost se zachránit) neopustil své malé svěřence z židovského sirotčince a doprovázel je na jejich strastiplné pouti do plynové komory.

Ve svých knihách poukazuje Alice Millerová nepokrytě, ostře a lapidárně na zničující výsledky určitého druhu výchovy, jež si většinou údajně pro dítě přeje „jen to nejlepší“. Staví se přitom jednoznačně na stranu dítěte, neboť je toho názoru, že „společnost stojí na straně dospělého a obviňuje dítě z toho, čeho se na něm dopustili druzí. Společností opuštěné dítě nemá jinou volbu nežli své trauma potlačit a pachatele si idealizovat. Potlačení pak vede k neurózám, psychózám a v některých případech i ke zločinu.“

V průběhu osmdesátých let vydala Alice Millerová několik dalších knih, v nichž na rozsáhlém dokumentačním materiálu dokládá svoji základní tezi, kterou předložila již v „Dramatu“. V eseji *Bilder einer Kindheit* (Obrazy jednoho dětství) doprovázeném vlastními akvarely se Millerová

vyrovnává s příběhem svého dětství, za jehož odkrytí vděčí podle svých slov „spontánní malbě“, kterou začala provozovat kolem roku 1973. V knize *Am Anfang war Erziehung* (Na počátku byla výchova) předkládá nelitostnou analýzu „pedagogického jednání“, jež podrobuje ostré kritice, a doplňuje tuto práci rozsáhlým šedesátistránkovým esejem o dětství Adolfa Hitlera. Životy známých osobností (např. Nietzscheho, Picassa, Keatona a dalších) se zabývá v knize *Der gemiedene Schlüssel* (Opomíjený klíč). S autoritami a velkými jmény psychoanalýzy, Sigmundem Freudem a C. G. Jungem, polemizuje v práci *Du sollst nicht merken* (Nevšimněš si; tzn. toho, čeho se na tobě dopustili rodiče v dětství a čeho se nyní dopouštíš na svých dětech a na druhých ty sám), která obsahuje i rozsáhlou kapitolu věnovanou dílu Franze Kafky, a v knize

Das verbannte Wissen (Vyhnané svědomí).

Knihy Alice Millerové bývají buď s nadšením přijímány, nebo prudce odmítány. Jedno je jisté: Millerová se nebojí mluvit se zdánlivě zraňující otevřeností o věcech, jež nám sice mohou připadat kruté, v jejichž uvědomění však spočívá – za podmínky, že si připustíme své vlastní pocity, bolest a možná i hněv – očistné a úlevné procitnutí do plného, bděle prožívaného života: „Je možné zabránit dalším zločinům, pokud budou oběti schopny otevřít oči; nutkavý pud k opakování se tak zruší nebo alespoň oslabí. Tím, že jasně a neodvolatelně odhalí pramen poznání skrývajících se v zážitcích dětství, mohou zprávy postižených pomoci ke změně vědomí jak společnosti všeobecně, tak především vědy.“

Alena Bláhová

TŘI KNIHY

KAMILA MÍKOVÁ – USEKNUTÁ RUKA (nákladem vlastním, 1996, sponzorovala firma INTES, 500 výtisků, 86 stran)

Od této knihy nemám takový odstup, aby z toho mohla vzniknout řádná recenze. Napsat to ale chci, tak aspoň pár dojmů. Vydání knihy „nákladem vlastním“ znamená naznačit nejenom to nejbanálnější, že totiž autor nehodlá obíhat s rukopisem žádné ze zavedených nakladatelství, ale také to,

že se jedná o záležitost osobnějšího rázu. Autor musí mít jistou ambici na obecnější přesah, jinak by vystačil s deníkem doma pod polštářem, na druhou stranu zřejmě nehodlá svým poselstvím oblažít veškeré masy, které již překročily práh analfabetismu.

Prózu Kamily Míkové jsem přečetl za jedné bezesné noci, kdy jsem měl zapotřebí takové četby, která by mě odvedla od pochmurných, spánku bránících úvah na témata téměř jiná.

Nepomohl jsem si, protože prostředí a některé postavy její knížky znám a vrhlo mě to asociacemi tam, kde jsem být nechtěl. Tak už to (aspoň v Praze) je, že jak někdo napíše knížku o sobě, namočí do toho i několik známých. Nebudu tvrdit, že jsem zkoumal „míru intertextuality“, ale rovnou se přiznám ke zvědavosti probuzené tím, co píše autorka o událostech známých z Putnova „Kraftu“. Nebudu také tvrdit, že mě podrobnosti cizích životů nezajímají, zvláště jsou-li to životy lidí, které aspoň trochu znám. To víte, že si to rád přečtu. Já jsem dost zvědavý a cizího intimna dychtivý. Není prý na úrovni porovnávat literární postavy se skutečnými lidmi. Přiznám se, že to dělám, baví mě to a když nejsem schopen identifikaci provést, zlobím se. Myslím, že to tak dělá hodně lidí, ale nepřiznají se.

V Useknuté ruce nalezneme vylíčené předlistopadové vysokoškolské zážitky, zřejmě společně několika generacím, atmosféru kroužků mladých katolických konvertitů kolem Týnského chrámu a dalších kostelů a též podzemních seminářů. Prostě je tu vylíčeno dodnes literárně nepřilíš zpracované prostředí.

Ačkoliv se vše odehrává v době, kterou MCP pocituje a popisuje jako olbřímí zápas o SOUVISLOSTI, Kamila Míková je vlastně vyzmizikovala, ačkoliv do úzkého okruhu jejich tvůrců patřila. Stejně jako MCP ji zajímá její osobní příběh, jenomže MCP z toho svého učinil záležitost téměř kosmického významu.

Nejsilnější jsou pasáže o postupující nemoci, vykreslení prostředí a toho, co bych nazval kolektivní postavy: viz katoličtí konvertité na úrovni. *Jeden z nich, čerstvý katolický konvertita, neudělal krok bez Summy Tomáše Akvinského v kapse, Kristýnu zcela přezíral. „Ale vždyť já jsem taky věřící!“ myslela si při Jaromírových výkladech, které nenásilně uváděly filozofii a víru do souvislosti. – „Pěkné ateistické vánoce!“ popřál jí jednou syn katolického disidenta. (s. 7)*

Z lidského hlediska mě zaujala celá řada drobností, například postižení toho, co se odehrává v introvertní konvertitce, když chodí na přípravu na křest. Za onoho času, když jsem sám dělal přípravu na křest, zacházel jsem s každým katechumenem asi jako s intelektuálním chlapcem. Že jsou na světě i jiné typy lidí mi došlo později. *„Cítím doopravdy? Co to vlastně je?“ říkala si Kristýna. (s. 23)* Chodila kdysi k Salvátoru mezi katechumeny dívka s vlasy tmavými jako noc, u které označení introvert nemohlo nevystihnout onu bezednost, do které se spolehlivě ponořilo veškeré církevní poučení. Podle astronomů jsou ve vesmíru černé díry, které gravitací pohltí všechno z okolního prostoru a již nikdy nic nevydají. Taková byla i ona. Vzpomněl jsem si na ni, když jsem četl u Kamily Míkové o stavech právě obrácené Kristýny. *„Vy jste tak složitá,“ zavrtěla doktorka Vítková hlavou. (s. 20)*

Seděl jsem loňského léta U Zavěšeného kafe s jednou postavou

knihy MCP, když dovnitř vstoupila druhá postava knihy MCP a zároveň knihy Kamily Míkové. Pokud i já jednou všechno napíšu, budou někteří lidé postavami hned tří románů najednou! Je to něco jako reinkarnace. Když to jako hrdinové jednoho románu nezvládneme, on nás z toho příště možná někdo vytáhne. Není to úžasné?

EUGEN DREWERMANN – CO JE DŮLEŽITÉ, JE OČÍM NEVIDITELNÉ. Hlubinně psychologický výklad Malého prince (přeložil Jan Spousta, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1996, 138 stran)

Pro uvedení Eugena Drewermanna do českého prostředí je jeho výklad Exupéryho Malého prince velmi vhodný. Předně se tu dočteme vše podstatné, na co autor klade důraz ve svých monumentálních osmisetstránkových dílech. Jde mu o překonání strachu, o to, aby si člověk nemusel svou existenci zasloužit, když její oprávněnost je přece dána tím, že pochází z božích rukou. Pro Drewermanna je cestou k tomuto náhledu psychoanalýza, neboť se domnívá, že může člověka zbavit vnitřního strachu a učinit svobodnějším. Krom toho zde ještě nenalezneme jeho vášnivou kritiku církevní instituce, která se stala i pro mnoho jeho příznivců kamenem úrazu. Ale zpět k Malému prince.

V době našich seminárních studií bylo zvykem při možných i nemožných příležitostech citovat tu či onu pasáž z Exupéryho Malého Prince. Kázání se

hemžila růžemi, liškami, přátelstvím, láskou a podobně, až k nesnesitelnosti. Nikdo z nich nepostřehl to, co se snaží odkrýt ve své interpretaci Drewermann, že příběh končí tragickým ztroskotáním, možná horším, než je selhání pilotova letadla v poušti. Letec potkává v „malém prince“ své druhé já a naslouchá mu. Kromě toho však pilně spravuje svůj stroj a nakonec právě v okamžiku, kdy se oprava zdaří, mu „malý princ“ umírá. *Poučením, která „liška“ udělí „malému prince“, se nice naslouchá a jsou zaznamenána, avšak to jediné, co tato poučení v příběhu viditelně způsobí, je pocit smutku a touhy jakož i vágní šance, že by se „malý princ“ jednoho dne snad mohl přece ještě vrátit na zemi. (s. 54)* Místo syntézy pouze opravujeme stroj.

Své vnitřní „dítě“ nechal letec-Exupéry zahynout a zůstal tu jen pilot. Podle Drewermannovy interpretace je onou „růží“, která si sobecky nárokuje neustálou princovu přítomnost a oddanost, matka, ke které se pilot na jednu stranu touží vracet do bezpečí, na druhé straně musí budovat chlapský svět povinnosti, askeze, oběti a akce. *Tváří v tvář rozpadajícímu se světu touží Exupéry po svém dětství a toto přání z jeho posledního dopisu matce (...) musíme brát zcela doslova: nejraději by už nechtěl nic než se vrátit do náruče své matky a po jejím boku dohrát do konce roli „malého prince“. (s. 92)*

Exupéry má vizi humanity, kterou však podle Drewermanna nemůže uskutečnit, je-li podloží duše zaneseno strachem. Člověk bude ze strachu před

modelováním cizí rukou a s nenávisť k sobě jako prachu vytvářet tlakem ze sebe diamant a přitom na druhé straně toužit po jiném, chráněném světě, kde by stačilo jenom být. Podle Drewermanna je to dilema mezi prometheovskou Citadelou a novozákonním nebeským Jeruzalémem. Abychom si však zachovali schopnost rozlišování: Letec sice ztroskotál, ale stalo se tak blízko cíle.

HAROLD S. KUSHNER – KDYŽ SE ZLÉ VĚCI STÁVAJÍ DOBRÝM LIDEM (Praha, Portál 1996, 144 stran)

Tato kniha vzbudila u některých katolických čtenářů nevoli tím, že se v ní rabín odvážil naznačit, že Bůh je sice možná dobrý a vševědoucí, ale že je nutno se vzdát jeho všemohoucnosti. Pro mnoho lidí je zřejmě přijatelnější

BOŽSKÁ KOMEDIE PŘED DANTEM

Několik úvah nad jednou z kapitol nové knihy A. Gureviče Nebe, peklo, svět (Cesty k lidové kultuře středověku), kterou v překladu J. Kolára vydalo na sklonku minulého roku nakladatelství H&H.

Středověký člověk byl celou svou bytostí vtažen k Bohu. Jeho každodenní život, jeho chápání životních zákonitostí a kategorií, jeho mikroskopicky pojatý svět se odvíjel na pozadí světa „makroskopického“. Svět

představa Boha, který zlu zamezit může, ale z nějakých vznešených důvodů to neudělá. K čemu je pak ale náboženství dobré? Autor na to odpovídá takto: *Bůh nemůže udělat všechno, ale může udělat některé důležité věci.* (s. 111) – a o ty důležité věci právě jde.

Podle rabína Kushnera nemá otázka, odkud se vzalo zlo, smysl. Je třeba se tématem zabývat, ale jinak: *My se také potřebujeme přenést přes otázky, které jsou zaměřeny na minulost, na bolest. Přes otázky typu: „Proč se mi to stalo?“ Musíme si položit otázku, která otevírá dveře do budoucnosti: „teď, když se mi to stalo, co s tím mám dělat?“* (s. 131)

Do nakladatelství se již donesly hlasy těch, kterým kniha pomohla, i těch, které pobouřila.

Jan Jandourek

vezdejší a onen svět nepředstavovaly nepochopitelné protiklady, nýbrž se prolínaly, jejich hranice byla ve vědomí středověkého člověka částečně setřena a byla „oběma směry proniknutelná. Proto byla realita středověkého člověka obsáhlejší než v pozdějších dobách, zahrnovala i oblasti, které byly za hranicemi pozemské existence.“ (s. 264)

Pro středověkého člověka nebylo tudíž obtížné přijmout svědectví někoho, kdo navštívil onen svět, jako

něco naprosto samozřejmého a reálného; tehdy ještě nerozlišoval mezi „poezií a pravdou“, neuvažoval v pojmech fikce – realita. Prožívaje svůj malý, pomíjivý život na této zemi byl zároveň součástí velkého božského plánu. Pozemský, světský čas byl součástí času historického („historie spasení“), byl neustále vztahován k věčnosti, která jej zpětně osmyslňovala. Svou duší se podle představ dobových teologů a filozofů člověk podílel na věčnosti.

Vyprávění o návštěvách na onom světě, visiones, patřila k nejoblíbenějším žánrům středověké literatury. Jaké byly představy tehdejšího lidu o záhrobním světě? Jak korespondovaly s církevní tradicí? Na textech latinsky psaných středověkých vidění, od Dialogů Řehoře Velikého až po texty vrcholného středověku (hranicí, ovšem nikoli měřítkem je pro něj Dantova Božská komedie, v níž je obraz záhrobního světa pekla, očistce a ráje dokonale propracován), se Gurevič snaží hledat stopy dobového stavu myšlení „ve vzájemném vztahu s životem doby“; nejde mu o studium topiky a literární tradice zpracované v těchto textech, ale skrze tyto texty se snaží dostat přímo ke středověkému člověku samotnému, k jeho myšlení.

V obou světech zároveň žili podle Gureviče světci – pobývali sice na této zemi, působila v nich ale silná boží vůle, s pomocí níž konali zázraky a svým způsobem „už zaživa náleželi k nebeskému království“. (s. 243) O jejich životech vyprávějí legendy. Gurevičova kapitola však pojednává

o viděních, která měli „obyčejní“ lidé „v rozhodujících okamžicích života, na prahu smrti nebo – jak si představovali oni sami i jejich současníci – už za tímto prahem, který se jim podařilo překročit zprvu jen dočasně...“ (s. 265) Gurevič se soustřeďuje zejména na tzv. záhrobní vidění, kdy se dotyčná osoba dostane na onen svět, prochází jím a kolem sebe vidí nebo přímo navštíví gehennu i ráj. Pozdější funkci očistce, který se v raných viděních ještě neobjevuje, plní podle něj peklo a částečně již pozemský svět, neboť už na něm se člověk může dát na pokání, a očišťovat se tak od svých hříchů. Pro středověk typická dichotomie peklo – ráj se však postupně mění v trichotomické rozdělení záhrobního světa, jehož literární zpracování se objevuje právě až v Dantově Božské komedii. Počátky trichotomie nebe – očistec – peklo mají ale svůj původ už v raném středověku. V popisu prostoru záhrobí, vzájemné polohy a vzdálenosti pekla a ráje a vnímání času v nich navazuje Gurevič na svou předchozí knihu Kategorie středověké kultury (Mladá fronta, Praha 1978, přel. J. Kolár). Téměř ve všech středolatiných viděních jsou oba prostory odděleny mostem či lávkou, po níž dotyčný přechází a vidí jak odsouzence k věčnému zatracení, podstupující nejhrůznější pekelné tresty, tak i spasené, již plni radosti a pokoje zpívají. Dynamičnost a pohyb je vlastní oběma prostorům, které však jsou podle Gureviče spíše „konglomerátem rozrůzněných míst, nijak jednotně

neorganizovaným“; spojuje je právě jen cesta, po níž je vedena vizionářova duše. Nelze si nevybavit známý triptych Hieronyma Bosche, nelze uvést lepší příklad pro ono typicky středověké splývání minulosti, přítomnosti a budoucnosti, pro ono „zploštění“ prostoru ve středověkém výtvarném umění, pro představivost středověkého člověka, který věřil viděním i snům a považoval je nikoli za fantazii, ale za realitu, nikoli za fantaskní příhody, nýbrž za zásahy věčného světa do světa pozemského.

Návštěva záhrobního světa přirozeně nebyla jediným tématem středolatiných literárních vidění; Gurevič si je zvolil proto, aby se mohl více přiblížit středověkým představám teologicky nevzdělaného lidu o nebeské odplatě a pekelných trestech, o křesťanském učení o spáse a věčném zatracení hříšníků, které si obyčejný člověk převáděl do naprosto konkrétních uchopitelných obrazů, blízkých jeho myšlení. Gurevič se zmiňuje ještě o viděních, v nichž se dotyčným zjevují andělé nebo světci. Nabízí se však další otázka: kam zařadit takové texty, v nichž autor dosvědčuje své setkání přímo s Bohem (je-li takový zážitek vůbec verbalizovatelný a sdělitelný), tedy celou škálu středověké mystické literatury. Bylo by jistě zajímavé prozkoumat vztah mezi mystikou a mystickými traktáty a žánrem vidění.

Za velmi přínosnou považují Gurevičovu tezi o malé a velké eschatologii. Gurevič pokládá toto dvojí

pojetí eschatologie za symptomatické pro středověkou ambivalentnost vidění světa. Ve většině textů, které prozkoumal, jsou totiž dobré a zlé skutky člověka váženy už v momentu jeho snrti a ve stejném okamžiku dochází k soudu nad jeho duší. Tato „malá“ eschatologie tedy předchází eschatologii „velké“, kdy podle křesťanského učení dojde na konci světa k poslednímu soudu a jednotlivec nikoli sám, ale spolu se všemi ostatními lidmi stane před Stvořitelem. Každý člověk má tedy na základě této

„individualizující stránky učení o smrti a odplatě“ podle Gureviče odpovědnost za svůj vlastní život a je na něm, zda zvolí cestu dobra či zla. Možnost boží milosti mu tím samozřejmě není odejmuta. Otázku, co se odehrává mezi „malou“ a „velkou“ eschatologií, však bohužel Gurevič neřeší. Jak a kde člověk čeká na definitivní ortel boží?

Záhrobní vidění patřila podobně jako exempla jistě k základnímu „vybavení“ kněží, neboť velmi konkrétní a často až příliš expresivní líčení pekelných muk a utrpení bezesporu působilo na svědomí člověka víc než moralistní kázání o bezúhonném životě, zdrženlivosti od hříchů a nutnosti dodržování Desatera. Přesto i vidění měla moralizující charakter a mohla být různým způsobem včleňována jako exempla do kněžských kázání. Narážím tím tedy opět na prubířský kámen středověké literatury – diferenciaci a přesné vymezení jednotlivých žánrů.

V této souvislosti bych se ráda zmínila o vztahu žánru vidění a sporů

duše s tělem; tyto skladby existují v české středověké literatuře tři. V českém prostředí bylo ve středověku známo jedno latinsky psané vidění, o němž se Gurevič nezmiňuje, a to Visio Philiberti (Fulberti), pocházející z 12. století od lincolnského biskupa Roberta Grosseteste. Mnich Philibertus (Fulbertus) měl jedno vidění, v němž spatřil duši, která se hádá s tělem právě zemřelého člověka. A podle Gureviče se přece duše člověka stává ihned v okamžiku smrti účastnou na „malé“ eschatologii! Mezi jinými topoi, která patří k žánru záhrobních vidění a tedy i vidění vůbec, jmenuje Gurevič také „spor o duši mezi anděly a ďábly“ (s. 262) Na jiném místě se v souvislosti s dvojí eschatologií zmiňuje o tom, že v literárních viděních středověku je poslednímu soudu věnována jen malá pozornost, neboť je „zřejmě zastíněn myšlenkou na odměny a muky, přichystané duši hned poté, co se oddělí od těla“ (s. 284) Visio Philiberti se stalo předlohou české skladby, datované do třetí čtvrtiny 14. století, tzv. Druhého sporu duše s tělem, která je zčásti překladem, zčásti parafrází skladby latinské. Protože ovšem latinská skladba kolovala po světě v mnoha verzích se třemi různými úvody, je velmi těžké hodnotit práci českého autora. V každém případě se stal spor duše s tělem samotným tématem skladby a rámeček vidění jakoby vytěsnil. Další dva české Spory patří typologicky do jiné skupiny, do skupiny sporů duše s tělem, které se odehrávají před smrtí člověka (J. Lehár, Ke staročeským

Sporům duše s tělem, in: LF 112, 1989/4). I ony však souvisí s Gurevičovou knihou: Třetí Spor duše s tělem může být charakterizován jako vidění, jehož předmětem je spor duše s tělem, stejně dobře jako spor. Bylo by však vůbec možné zařadit tuto skladbu mezi středověká vidění? Navíc se v ní objevují mnohé prvky, typické pro kázání (Lehár 1989), a tzv. První Spor duše s tělem označil už A. Škarka za veršovanou homilii! I v něm se objevuje obraz ďáblů, kteří číhají, až duše opustí tělo a budou ji moci odnést do pekla. Spor o duši ovšem nevedou s ďábly andělé, ale sama Panna Maria, ačkoli rozhodnutí přísluší pouze Ježíšovi. Problém žánrovosti a funkčnosti se zdá být jednou z ožehavých otázek a Gurevičova kapitola o středověkých viděních kromě jiného inspiroje k úvahám právě o něm, o problému, který je zde možné jen letmo naznačit, ale kterému se literární mediévistika nebude moci již dlouho vyhýbat.

Gurevič uvádí ještě jeden aspekt, který je společný viděním a sporům, platí ale obecně pro myšlení středověkého, teologicky nevzdělaného člověka vůbec – jde o konkretizaci všech abstraktních představ a pojmů. Jak píše Gurevič, středověký člověk „materializoval to, co bylo duchovní a nadpřirozené, měnil abstraktní pojmy a vlastnosti v těla a samostatné bytosti. Tento proces materializace nadsmyslného se odehrával i s lidskou duší.“ (s. 291) Není snad třeba citovat ty verše z tzv. Prvního Sporu, v nichž duše v personifikované podobě mluví –

zdánlivě paradoxně – o své duši a kde tělo mluví o svém těle.

Středověcí teologové odmítali konkrétní zobrazování pekelných muk. Podle nich je bylo třeba (a nejen je, ale zejména nejrůznější apokalyptické vize Janova Zjevení) vykládat obrazně, symbolicky, jako výraz výčitek svědomí a duševního utrpení člověka za spáchané hříchy. Kromě toho, že záhrobní vidění měla moralizující charakter a spolehlivě fungovala jako memento, aby se člověk zamyslel nad svým životem a volil cestu dobra a lásky, měla podle Gureviče ještě jednu dosti podstatnou funkci: „Podobně jako zpověď ponoukala věřícího k tomu, aby analyzoval vlastní mravní život a hodnotil jej, tak i...“ vidění představovalo svérázný podnět k analýze osobnosti; peklo a ráj zápasí uvnitř lidské duše... (s. 259)

Gurevičův psychologicko-sociologický přístup se zdá být v mnohém inspirativní. S přesností filologa a erudovaností literárního historika jde skrze texty dál. V jeho interpretacích textů lze jak nahlédnout

do kuchyně středověkých teologů, neúnavně vysvětlujících teologické učení pomocí alegorických a symbolických výkladů, tak také pochopit, jak obyčejný lid tyto složité výklady chápal a přetvářel si je pomocí vlastní obraznosti do podoby blízké jeho myšlení. Lze pochopit ambivalentnost středověkého světa, kdy si člověk v rámci „velké historie“ žil svůj „malý“ pozemský život a nepocítoval mezi nimi propastný rozdíl, kdy pro něj fantazie a realita znamenaly totéž a byly stejně skutečné, takže nejen jeho představivost, ale i životní realita a prostor byly ve srovnání s životní realitou dnešního člověka větší a bohatší o reálně nazíranou dimenzi transcendentna. Nehledě na to, že jeho život byl v řádu bytí pevně ukotven, a ačkoli se v jeho duši občas svářili andělé s ďábly, vztahoval se neustále k věčné, neměnné konstantě, o níž nepochyboval a která dávala smysl jeho pozemskému pachtění.

Lenka Jiroušková

POUTNÍKOVA CESTA JOHNA BUNYANA

„Ta kniha způsobí, že se vydáš na pouť, pokud její radu budeš chtít poslechnout. Až do země svatě dojdeš podle ní, budeš-li ji číst s pravým poznáním.“

(J. Bunyan)

O Bunyanově knize *Poutníková cesta z tohoto světa do světa budoucího* (The Pilgrim's Progress – From This World

to That Which Is to Come), kterou vydalo v novém překladu Tomáše Míky nakladatelství Argo, je známo, že patřila svého času a dodnes patří mezi nejčtenější knihy napsané v anglickém jazyce a spolu s Biblí byla součástí „povinného“ duchovního vybavení ostrovních domácností. Kniha vznikala

v pohnuté době, za pohnutých okolností.

John Bunyan (1628–1688) se již jako sedmnáctiletý dostal do víru anglické občanské války. V roce 1654 vstupuje do baptistické družiny v Bedfordu a rok nato byl povolán na místo kazatele. Přestože zprvu svým schopnostem pramálo důvěřoval, stal se záhy velmi úspěšným a vyhledávaným. Ve starší literatuře nalezneme dokonce jeho charakteristiku: „Byl kostnatý, vysoké postavy, načervenalých vlasů, jiskrných očí a vysokého čela; jeho povaha byla strohá a příkrá; mnoho nemluvil a společenskému životu se vyhýbal.“ (Fr. Chudoba, Pod listnatým stromem, Praha 1947, s. 61) Po restauraci Stuartovců roku 1660 je v důsledku zavádění starých, nerepublikánských, episkopálních pořádků zatčen, obviněn z organizování nelegálních náboženských shromáždění a uvězněn na dlouhých dvanáct let. Vězení bylo mírné. Mohl přijímat návštěvy přátel, kázat spoluvězněm, přivydělávat si na lepší živobytí psaním a vydáváním knih či výrobou krajek. (Tomáš Míka uvádí v biografickém doslovu k překladu: „Ve vězení podporuje svou rodinu výrobou tkaniček do bot.“ /s. 181/ Krajka a tkanička se v angličtině řeknou stejně – LACE, přičemž v souvislosti s botami *shoe-laces*. Dáváme zde přednost *krajce*, pravděpodobnější variantě, kterou zmiňuje anglista František Chudoba ve své studii o Bunyanovi.) Začátkem roku 1672 je propuštěn, dostal povolení vykonávat kazatelskou

činnost, ale znovu byl uvězněn. Uvádět v tomto období konkrétní časové údaje je ošidné, neboť se v nich česká bunyanovská literatura rozchází s Míkovým biografickým doslovem. Při srovnání dostupných pramenů (Chudoba, Stříbrný, Slovník spisovatelů anglické literatury, Slovník světových literárních děl) není např. vůbec jasné, zda Bunyan pracoval na své nejslavnější a nejlepší knize, Poutníkově cestě, při svém první věznění (Míka), či až později, při věznění druhém (Chudoba, Slovník spis. angl. lit.). Čtenáři, pídícímu se po faktograficky hodnověrných údajích, nezbyde nic jiného než se obrátit na početnou odbornou literaturu v angličtině. Tyto české malichernosti nic nemění na tom, že Poutníková cesta vyšla v roce 1678 a vzbudila obrovský ohlas. Krátce nato vyšlo druhé a třetí vydání s doplňky a úpravami, během deseti let vyšla Poutníková cesta jedenákrát (Míka), následovaly překlady do holandštiny, francouzštiny a němčiny a sto let po prvním otištění si mohli angličtí čtenáři vybrat skoro ze stovky různých vydání (Chudoba), z nichž mnohé vyšly společně s druhým, později napsaným dílem.

Poutníková cesta z tohoto světa do světa budoucího je rámována autorovou předmlouvou-obranou a závěrem. V obraně uvádí, že napsání této knihy nebylo jeho původním záměrem, polemizuje s potenciálními kritiky a odvolává se k nejvyšší autoritě Písma, vyvrací jejich předpokládané výhrady. Pak už nechává promlouvat

vypravěče, jenž čtenáře po celou dobu provází svým dlouhým snem.

V něm vidí(me) postavu Kristiána, muže, který ví, že město, v němž žije se ženou a dětmi, bude zničeno ohněm z nebe. Hnán touhou po záchraně a po spasení proto opouští Město zkázy, zanechav v něm své blízké, kteří nevěří jeho vizi záhuby, dávající přednost „jistotě“ přebývání pozemského před jistotou bytí nebeského. Z pochybností o sobě samém vysvobodí Kristiána Evangelista, jenž mu ukáže cestu k věčnému životu. V první fázi cesty Kristiána doprovází soused Přístupný, který ho chtěl původně s pomocí Zatvrzelého přivést zpět do Města zkázy. Ale dlouho nevydržel Přístupný držet krok s Kristiánem a od Bažin malomyslnosti se vrací zpět.

Kristiánovi cestu ztěžuje těžké břemeno, které získal častým studiem Písma a které musí stále vláčet na zádech. Zbaví se ho až na místě Vykoupení, při pohledu na kříž, jež mívá cestou. Při své pouti na horu Sion, do Nebeského města, Nebeského Jeruzaléma, stráví jednu noc v paláci zvaném Nádherný, kde hovoří se třemi dívkami, Zbožností, Prozíravostí a Láskou, jež zpytují Kristiána do nejmenších podrobností.

V Údolí ponížení bylo Kristiánovi bojovat s ďáblem Apollyonem. Na konci Údolí stínu smrti minul jeskyni, v níž kdysi žili dva obři – Papež a Pohan. Pohan byl již dávno mrtev, zatímco Papež je tu vykreslen zcela v intencích anglického protestantismu: „... ačkoliv je dosud naživu, natolik se

částečně pro svůj vysoký věk a také v důsledku mnoha ostrých šarvátek, pomátl a kosti mu ztuhly, že nedokáže o moc víc než sedět u vchodu své jeskyně, šklebit se na kolemjdoucí poutníky a okusovat si nehty, protože na ně nemůže.“ Na procházejícího Kristiána se dokáže jen zle osopit: „*Berani a odpadlíci, však skončíte na hranici!*“ Za Údolím stínu smrti se setkává s Věrným, který rovněž opustil Město zkázy, a pokračují dále spolu. Po mnoha epizodách se setkají znovu s Evangelistou, jenž je posiluje ve víře a varuje před nástrahami, jež je potkají na Jarmarku marnosti, celoročně konaném. Zde jsou oba skutečně zajati a Věrný je soudem, k němuž jsou za svědky přizváni Závist, Bludař a Patolízal, uznán vinným a po nelidském mučení upálen.

Kristiánovi se podařilo uniknout a cestou se k němu přidá Doufající, jeho poslední průvodce. Spolu jsou zajati obrem Beznaděj, spolu prchají z jeho osidel a prošedše Očarovaný kraj, vstupují do bran Nebeského města.

V závěru vstupuje na scénu opět autor, který vybízí čtenáře k interpretacím svého opusu – „*Vylíčil jsem ti, čtenáři, teď svůj sen, / zkus tedy, zda může býti vyložen. / Vylož sobě či svým bližním jeho děj, / na výklady mylné si však pozor dej.*“ – a v případě, že se dílo někomu nelíbilo, slibuje napsat další – „*Když ti však vše marné bude připadat, / nový sen se mi zas jistě začne zdát.*“

Již z krátkého a nutně zjednodušeného převyprávění knihy

a především z uvedených vlastních jmen je zřejmé, že se jedná o alegorii. Přestože prvotním autorským záměrem bylo na příběhu Kristiána, tj. Křestana obecně, poukázat na nutnost překonávání překážek při směřování k nesmrtelnosti Nebeského Jeruzaléma, popsat z pohledu svého vyznání obtížnost cesty od nevíry k víře a neschopnost mnoha lidí opustit pomíjivé jistoty pozemské Sodomy, můžeme dnes, po více než třech stech letech, číst Bunyanovu knihu jako obecné podobenství o lidstvu. Vždyť každý z nás někdy zabředne do Bažin malomyslnosti, škrábe se na horu Omyl či na horu Mamon, musí dennodenně odolávat lákadlům mnoha Jarmarků marnosti či zápasit s obrem Beznaděj z Hradu pochybností. A kolik potkáme v životě lidí, kteří by se mohli jmenovat Mluvka, Neznalost, Malověrný, Prachymil, Vypočítavý, Nespokojený, Světaznal, Ateista, Zahanbený, ale stejně tak Doufající, Věrný, Rozvaha, Zbožnost. A které z těchto obecných charakterů vytvářejí naše Já, a hlavně – které převažují?!

Bunyanovo dílo, v němž došlo ke šťastnému setkání světa teologického se světem literárním, má velmi blízko k jinému alegorickému pojednání, jež vzniklo o padesát let dříve v českém protestantském prostředí Jednoty bratrské, Labyrintu světa a ráji srdce Jana Amose Komenského. Při obsáhlejší srovnání bychom jistě našli mnoho shod a rozdílů a z nich plynoucích dalších zajímavostí, stačí však snad zmínit jednu jedinou.

Zatímco Bunyanův Kristián putuje pozemským světem sám či s některými z přátel a vykoupení nachází v Nebeském městě, Komenského Poutník je provázen po celém labyrintu světa dvěma stálými průvodci, Všeživým Všeudobem a Mámením, a vykoupení nalézá sám v sobě, ve svém rozjímání; tedy nikoli Nebeské město, spíše Hrad v nitru.

Jestliže jsme tu v souvislosti s Bunyanem zmínili Komenského, nesmíme zapomenout na jeho český katolický pandán v podobě alegorického románu jezuita Matěje Viera Christoslaus aneb Život Kristoslava knížete, který vyšel poprvé a naposled v roce 1689. I u Viera se setkáme s obecnými poukazy na věci špatné světa vezdejšího; postava knížete Kristoslava s jeho dobrými slovy i skutky je archetypem dobrého (křesťanského) panovníka. Na rozdíl od Bunyana i od Komenského tu nacházíme mnohem výraznější osten polemický, a to právě vůči nekatolíkům. Nejprůzračnější je desátá kapitola, obsahující kromě jiného líčení války Kristoslavovy armády s nekatolíky a „odpory sprostého lidu nekatolického a odpovědi na ně“, tedy argumenty proti nejčastějším protestantským námitkám „sprostého lidu“, s nímž se Matěj Vieriš za svého misionářského působení jistě mnohokrát setkal.

Vedle těchto typologických analogií se objeví Poutníková cesta Johna Bunyana v české literatuře ve zcela konkrétní zmínce (upozorňuje na ni Václav Černý v Eseji o básnickém

baroku, Praha 1937, s. 141) – ve druhém dílu románu Aloise Jiráska U nás, který se odehrává ve dvacátých letech minulého století. Mluví se o ní jako o „Bunyánce“. Když je přinesena coby útěcha nemocnému, ten, „jako by náhle síly nabyt“, mohl číst na titulním listě: „Jana Bunyána – Cesta Křesťana z Města zkázy do blahoslavené věčnosti.“ Jak je vidět, použil Jirásek i tohoto drobného historického detailu k vytvoření plastického dějinného obrazu (Poutníkova cesta vyšla v českém překladu poprvé v roce 1815), stejně jako např. v Temnu, kde uvádí velké množství dobových barokních spisů.

Závěrem několik poznámek k novému vydání.

Grafická podoba knihy je více než zdařilá a mohla by úspěšně kandidovat na nejhezčí knihu roku. Za dobrý nápad máme využití starých ilustrací z devatenáctého století. (Pro milovníky barevných a názorných ilustrací upozorňujeme na knihu Daniely Hodrové Román zasvěcení, mezi jejímiž barevnými přílohami se nachází skvostná ilustrace, připomínající komiksově ztvárnění příběhu, která provázela jedno z vydání Poutníkovy cesty v minulém století.)

Překládat literární dílo tohoto typu je věc jistě obtížná, především co se týká překladů vlastních jmen. Bunyan již v předmluvě upozorňuje na zrádnosti svého jazyka: „*Mé knihy jazyk jadrný, to nemám strach, / malátným lidem rozproudí zase krev v žilách.*“ Překladatel Tomáš Míka se snaží dostát

tomuto konstatování. Jen na několika místech nám připadne, že zvolená míra expresivity některých slovních spojení se vymyká stylově rovinně celého textu a ruší naše povědomí o angličtině sedmnáctého století. Například: *that some frenzy distemper had got into his head* – „že se mu do hlavy vrazil nějaký rapl“ (s. 15), *he was soundly bedabbled with that kind of dirt* – „že se v tom sajrajtu důkladně vyválel“ (s. 75), *a foolish timorousness* – „pitomá bázlivost“ (s. 86), *dash in pieces* – „rozmlátit na maděru“ (s. 119). Použitelný je krátký a hutný Míkův doslov a informace o dosavadních českých překladech. O nesrovnalostech v některých biografických údajích jsme se zmínili už výše.

Pokud lze nad uvedenými drobnými výtkami k překladu mávnout rukou s tím, že se jedná o ryze subjektivní pocit recenzenta, nelze tak učinit ve věci redakční práce. Ta je odbytá a vrhá špatné světlo na celou knihu. Bude-li čtenář důsledný, nalezne na každé straně prohřešek proti pravopisu či nějakou jinou redakční nedůslednost. Chyby, a je jich mnoho, jsou především v interpunkci. Namátkou viz s. 24, ř. 8; s. 25, ř. 33; s. 26, ř. 16; s. 30, ř. 5, 22, 30 (špatně opsaný biblický citát!) atd. Dalšími chybami, plynoucími z nedůslednosti, je kolísání vlastních jmen: PÁN hory (s. 60) x Pán hory (s. 53), bažina Malomyslnosti (s. 22) x Bažina malomyslnosti (s. 33) atp. A další a další nedostatky: ...[žena a děti] se vydali na pouť (s. 59), laskavost vůči mě (s. 47).

Nakladatelství Argo si za poměrně krátký čas vydobylo výsostně postavení na české nakladatelské scéně, mělo by proto pečlivě přistupovat ke každé knize, kterou pošl ze svých rukou.

Možná se chystá vydat i druhý díl Poutníkovy cesty. Věřme jen, že bude lépe redakčně vypraven.

Martin Valášek

POSLEDNÍ BÖHME

Johannes Urzidil se konečně objevil na knižních pultech! Záslužný překladatelský a ediční počín nakladatelství ARGO, hojně vydávající též jiné autory pražské německé literatury (Meyrinka, Leppina, Hadwiger), zasluhuje více než zdvořilou zmínku. Pravda, na rozdíl od Meyrinkova mystična a okultismu, Kafkova existenciální či Leppinova sexu necans není Urzidilovo dílo nijak psychopatologicky formováno. A pravděpodobně proto si položíme stejnou otázku jako Heinz Politzer, Urzidilův životopisec: *Byl Urzidil staromódní? A odpověď? Byl vypravěčem a tuto otázku si nekladl.* Urzidil byl nejen stylově konzervativní (to Kafka koneckonců taky), ale snad i trochu nostalgický a idylický vypravěč. Nebo byl spíše zasvěceným výtvarným kritikem? Či odborně zdatným historikem česko-německých literárních vztahů s esejistickými ambicemi?

Zvláštní Urzidilovu trojdomost sjednocuje zájem o příběh, podaný s autorovým citovým zaujetím. Ve sbírce povídek *Kde údolí končí* (ARGO 1996) tak chodíme s vypravěčem nakupovat chleba k Odkolkům a jsme důvěrníci mezi ním a slečnou

Vendulkou Odkolkovou. Proděláváme léčebnou kúru doktora Pauliho, *bývalého plukovního lékaře 35. plzeňského pěšího pluku pod vedením polního maršálka Degenfelda*, a musíme tedy kloktat kamenec. Slavíme svatbu bratrance Josefa v západočeském pohraničí, obdivujeme sílu českého čeledína Pavla a jsme svědky i jeho smrti, kterou jsme – nepřímou – způsobili. Simulujeme před vojenskými lékaři a hledáme babiččino žebro. Velké dějinné události nás nejsou hodny: nový stát jsme zapili s českými vojáky ve vinném sklepe, 15. březen 1939 trávíme se služkou Mařkou v restauraci nad srnčí pečení a moučnikem. Procházíme se společně s ní a *slušňákem* Petrem Gerstergrannem, který je mimochodem *jeden z těch vojáků, co sem přimaširovali*. Ale jsme i svědky odvěčení pana Herziga, židovského domácího, nositele *velké stříbrné medaile*. *Podívejte, tady je...*

Po expresionistických počátcích (spolupráce s brněnským časopisem *Der Mensch* – Člověk a básnické sbírce *Sturz der Verdammten* – Pád odsouzenců, 1919) se Urzidil na čas odmlčel. Jako by v něm stále

rezovalo dvojevrší „*Kdy konečně přijde dílo, které uchopím / jež vyplní prázdnotu, kterou v sobě nosím*“. Na začátku třicátých let vydal rozsáhlý literárněhistorický esej *Goethe in Böhmen* o klasikových cestách do Čech a jeho českých (böhmisch!) přátelích. Znal a obdivoval české malřství: J. Zrzavému uváděl v roce 1925 výstavu v Berlíně, o jedenáct let později vyšla kniha o V. Hollarovi (o rok později ji Jan Urzidil vydal i v češtině). Musel utéct před Hitlerem – v Americe se však dlouho nemohl uchytit. Začal tedy vyrábět umělecké předměty z kůže. Až v šestapadesátém vyšel u mnichovského Langen-Müllera (nakladatelského domu kdysi nechvalně profilovaného) soubor povídek *Die verlorene Geliebte* (Ztracená milénka), po něm rychle následovaly další knihy: *Prager Triptychon* (Pražský triptych), *Morgen fahr' ich heim* (Zítřejí jedu domů). Do tehdejšího německo-rakouského literárního kontextu zřetelně nezapadaly. Byly však anachronismem jen zdánlivým: po šílenostech druhé světové války a z obav před válkou třetí začali tehdy (nejen) pamětníci pozorněji naslouchat ještě nepřilíš zřetelnému

DVĚ V JEDNĚ

Jiří Veselský: Nezaručené pověsti, Diana Tuyet-Lan Nguyen: Čiary života, Brno, Host 1996.

Tato velmi těžko uchopitelná sbírka poezie je tvořena ze dvou třetin básněmi starého muže a z jedné třetiny poezií

směru literatury klidné, harmonizující. Snad i provinční, v původním smyslu tohoto slova. Urzidil se však nikdy nepokoušel psát jinak. Obratně se vyhnul útočné hajmatliteratuře typu Carla von Boehem alias aktivisty Witiko-Bundu Emila Franzela, ale i pastorální idyle s dobrými Němci a zlými Čechy ve stylu všelijakých Hugonů Scholzů. Podle Petera Demetze byl posledním zemským vlastencem z rakouských Čech. Jistě – ale jeho obdiv ke Stifterovi, Goethovi a Ebertovi nesouvisel pouze s jejich společenskopolitickými postoji, ale i s jejich stylem. Urzidil psal totiž stejně, jako kdysi vyráběl kožené náramky a náušnice: ne bez potíží, ale s jistou rutinou a řemeslnicky dovedně a poctivě. Výsledný efekt byl dokonalý.

Dnešního čtenáře unaveného metametatextovými narážkami všeho druhu, delirizovaným subjektem či epizovaným objektem vrátí čtení Urzidilových povídek k poctivému vypravěčskému řemeslu. A vedle chuti ke čtení v něm probudí snad i austroslavistické sklony.

Václav Petrbok

sedmnáctileté dívky. Rozdíl básní obou autorů může tak být z výrazně konfrontací.

Veselského doslov o Dianě Tuyet-Lan Nguyen a zvláště básně, které jsou jí věnovány, dělají z této dvojice jakéhosi

patrona a jeho chráněnkyni. Tyto básně, které stavějí Dianu Tuyet-Lan Nguyen do pozice druhé Lolity a Veselského předvádějí jako senilního starce, uvozují poezii mladé vietnamsko-slovenské autorky.

Básnířka si jistě svým vyzrálým, vyrovnaným projevem zasluhuje pozornost. Její převážně milostná a náboženstvím inspirovaná témata netrpí neduhy básní nejmladších autorů. Nejsou sebelítostivá, plačtivá, bezúčelně nesrozumitelná či křečovitě nonkonformní. Nadosobnost autorčiných témat se pojí s intimním způsobem podání. Příznačný je jemný humor prosvítající mezi řádky.

Čtení básní Diany Tuyet-Lan Nguyen je potěšením. Vlní se, opouští nás a opět se k nám vrací v nepravidelných intervalech. Častý je výskyt tří teček. Někdy se nit básně stává nezřetelnou, pokračuje mimo knihu a posléze se objevuje obohacena či pozměněna. Neobvyklé obraty se náhle zašklebí na nečekaném místě, přízračnost se stává naturalismem, důvěra sarkasmem a intimita obnažeností.

...

A keď som sa ku tebe
snažila dostať tými lepkavými
pavučinami,
uškrtil si ma nimi.
Možno preto,
že som zabila všetky svoje ohnivé
deti.
Dokonce i tie,
čo neboli od teba.
Ale to si nevedel.

Trhaná nit básně je pro autorku typická. Děj postupuje ve skocích a zasahuje nás nepřipravené. Ačkoli se v této básni nevyskytují žádné zvláštní obraty, slovní spojení, řeč básně střídavě plyne a zadržává se, poskakuje. Autorka se nám ušklibá a současně nás shovívavě chlácholí a udržuje v očekávání a nejistotě. Pohrává si s logikou, ukolébává nás a překvapeně nečekaně probouzí.

Veselského texty se od textů Diany Tuyet-Lan Nguyen zásadně liší. Mají prozaický charakter text-appealu, jehož mohutná hymničnost nás zavaluje. Bohatost obrazů ho sice s textem Diany Tuyet-Lan Nguyen sblíží, ale jeho obrazy žijí více samy sebou, jsou méně chytlavé. Lyrická nit básně je těžko k nalezení pod neustávajícím tokem výrazů. Slovní hříčky, fabulace a často pouze zdánlivě logické souvislosti jsou nesnadno přístupné smyslovému i racionálnímu uchopení. Přes složité slovní konstrukce občas probleskne skvostný obrat, výstižné vyjádření, ale i probublávající slova pro slova.

Zatímco Diana Tuyet-Lan Nguyen nás hned první básní okouzlí, Veselského samorostlému projevu je nutné přivyknout, ponořit se.

Ne, nekupuješ si poslední vydání
Costera
chroustaje cukrový špalek,
pokyvuje hlavou, jak je to jiné,
žena rozbíjí zlostně vajíčko
o plotnu...

Byl jsi pro ni vzduch
a nyní jsi vzduch plný stroncía,
a nepřestanem-li lhostejně dýchat,
budem v tom všichni,
ztropíš nám strašlivé šibalství
a pak zmizíš nespátně nikdy už
nikým.

(z básně *Eulenspiegel*)

*Básník zůstává většinou skryt za
hradbou vlastního projevu humorem
a sarkastickým nadhledem. Intimnější
jsou pouze milostné básně. Jen v nich*

*nám autor dává nahlédnout do své duše,
žel tím odhaluje spíše slabost
stárnoucího muže než cokoliv jiného.*

*Možnost konfrontace Veselského
básní s texty Diany Tuyet-Lan Nguyen
v jedné knize podtrhuje jejich obtížnější
čtivost a méně zkušený čtenář tak
obrací svou pozornost spíše k mladé
autorce.*

Petra Hůlová

Autorka studuje na Gymnáziu Jana Keplera v Praze.

TOLIK ZTRACENÝCH DĚTÍ V PRAŽSKÝCH KINECH

Opravdu, mnoho jich tam bylo
v průběhu roku 1996 k vidění: dětátka
ohrožená drogami (skotský film
Trainspotting, režie Danny Boyle),
AIDSem (americký film Kids od Larry
Clarca), labyrintem pasťáků a věznic
(český Marian Petra Václava)
a v každém případě bezradnosti,
nenacházením a vlastně ani nehledáním
svého místa v tomto podivném světě.
Proto patří do téže skupiny i filmy bez
konkrétního ústředního problému –
americká road-movie Zkurvená
generace s podivným podtitulem
„heterosexuální film Gregga Arakiho“
a film z příslušné pětičky asi
nejdiskutovanější, debut Davida
Ondříčka Šeptej.

Říkám něžně a láskyplně „dětátka“
jim všem, i těm dvacetiletým
z Trainspottingu a Šeptej, protože co do
BEZBRANNOSTI se od svých
šestnáctiletých (Zkurvená generace)

a deseti- až čtrnáctiletých (Kids) kolegů
nijak neliší, je to bezbrannost bytostná,
metafyzická, bezbrannost nahých
bytostí na nelitostné, placaté
a plechovkami od koly poházené zemi.
Jisté že ta dětátka umějí občas ustřelit
hlavu (Zkurvená generace), propíchnout
vychovatelku jídelním nožem (Marian)
či se zabít navzájem infekcí (Kids),
ale je to obrana marná. Nakonec
podlehnou, a ony to dobře vědí.

To vše těch pět filmů spojuje. Dělí je
hned další nejdůležitější charakteristika:
způsob zpracování látky. Marian
a v podstatě i Kids předvádějí,
s patřičnou stylizací arci, nevábno
a bezútešnou realitu: Marian se potácí
od jedné nelidské instituce ke druhé
a od jednoho zoufalého kriminálního
činu ke druhému, hlavní „hrdina“ Kids
od jedné promyšlené deflorace nezletilé
ke druhé, a oba se propadají chtě nechtě
stále hlouběji. Kdo chce, může oba

filmy nazvat moralitami, přímými apely
na svědomí a soucit, na občanskou
a lidskou zodpovědnost soudných
diváků, výkřiky – je to strašné,
nenechme to tak, dělejme s tím něco!
Kdo chce být zlý, může klidně použít
i slova agitka. Ať si poslouží.

Jinak se zbylými filmy. Přicházel
jsem do pražských kin kvůli dětátkům
na plátně, ale až na Mariana jsem jich
pravidelně nacházel také plný kinosál.
Z pěti filmů se při třech (a zčásti i při
Kids) skvěle bavila. Ne snad proto, že
by byla tolik cynická – prostě proto, že
jim režiséri Zkurvené generace,
Trainspottingu a Šeptej dost příležitostí
k zábavě poskytli. Tyto filmy totiž život
ztracených dětátek konce druhého
milénia předvádějí jako vlastně
obrovskou legraci.

Ne že by při ní občas nezatrulo
(například při „spoluprožívání“
abstinenčních příznaků fetujícího
hrdiny Trainspottingu), ale většina
motivů, poukazujících k nevyhnutelné
záhubě postav, bývá podána
v prazvláštní poloze, na ostří mezi
ironickým nadhledem a akceptací
životní logiky dětátek.

Hrdina Kids vypráví svou nesložitou
životní filosofii, spočívající v touze
deflorovat co nejvíc panen a takto
zachovat svou stopu ve světě
(„Kdybych druhé den umřel, už se to
nezmění a ona si mě bude až do smrti
pamatovat.“). Hrdina Trainspottingu
hned v úvodu filmu vypočítává blaha
spořádaného měšťanského života
(„Lednička. Elektrické otvírák na
konzervy...“) a vyrazí své posupné

„Děkuju, nechci!“ a poté argumentaci
obrací a vyčísluje všechna dobře známá
– i jemu dobře známá! – rizika drog, ale
ta vzápětí odpaluje blaženým vyznáním:
„Jenže víte, jak skvělý to je, když si
šlehnete? Znásobte tisíckrát svůj
nejlepší orgasmus a ještě to nebude
ono.“

Při výročí jednoho z Kids,
„kūzlátek“, (krutá vzpomínka na
Chaplinův film téměř shodného názvu!)
má divák ještě šanci rozpoznat, že je
vybízen spíše k odstupu od nich a ke
kritické reflexi. Při „zповědí“ ve
Trainspottingu si však může docela
klidně a režisérovy záměry nikterak
nerušen vybrat, zda se jí zhrozí nebo
zda se s ní identifikuje.

Protagonisté Zkurvené generace
a Šeptej o svých životních názorech
mnoho neříkají, nepokládáme-li za
jejich demonstraci minidialog „naivky“
Anny a zlatomládezníka Filipa v Šeptej:
„Co děláš?“ – „Nic...!“; s intonací: Jak
se můžeš tak blbě ptát, co bych asi měl
nebo mohl dělat, a o chvíli později
dodané zlaté pravidlo: „Každej se stará
sám vo sebe.“

Neboli – divákovi je nabízeno, aby
se s dětmi na plátně a jejich životem
identifikoval. Tato intence je přítomna
v míře různé, zvyšuje se paralelně
s klesající mírou varujícího odstupu –
ponecháme-li stranou Mariana, v němž
vzhledem k tématu ani být nemůže, je jí
nejméně v Kids a nejvíce v Šeptej. Od
Kids k Šeptej se rozprostírá škála, na
jejímž jednom konci je film
O ztracených dětech a na druhé film
PRO ztracené děti. Film Šeptej si

natočily jen trošičku odrostlé ztracené děti samy pro sebe, jako oslavu svého vlastního „free“ životního stylu. Když tragikomický prostitut Kytka blábolí v závěru filmu po nezdařeném skoku z Nuseláku v pokoji blázince „Jsme privilegovaní“, mluví, i tak mu lze rozumět, za všechny zúčastněné.

Týmž směrem po naznačené škále také dělají režiséři stále více, aby se filmy ztraceným dětem v hledišti líbily, aby byly přitažlivé, aby se při nich zapomínalo, že ten život líčený na plátně a dětem v hledišti v jisté míře známý je vlastně hrozný – aby si ztracené děti připadaly ve své ztracenosti jako v pelišku. Svorně k tomu využívají dvou prvků – fyzické krásy protagonistů a hudby.

Václavův film doprovází chmurná a bezútěšná hudba jeho otce Jiřího Václava a oba romští neherci, představující dětského a dospělého Mariana, jsou sice mimořádně sympatičtí (kam na takové oduševnělé, spíše italské než romské typy chodí, říkám si procházejí v tyto dny denně Braníkem), ale to jen zvyšuje soucit, sou-utrpení s nimi. Hudba Kids je agresivní a výrostci nehezcí, špinaví, křivohubí – kouzlo rychle mizící nevinnosti mají zato ve tvářích jejich dívčí oběti. Hudba v *Trainspottingu*, to už je „pohoda“, to už je „veget“, a hrdinové představují stupnici tváří od mírně retardované působícího prostáčka až k hezounovi. Následuje Zkurvená generace s trojediným půvabem otrle živočišného ženství, neodolatelně vyjeveného jinošství a vševiděvší,

zkušeně požitkářské mužnosti. Dokonalosti dosahuje v tomto ohledu film *Šeptej: Líbeznost* Muchowovy uklidňivé hudby i lící členů adolescentní komunity diváka omámí a ukolébá, takže se z filmu probouzí jako ze sice bizarního, leč velice příjemného snu a málem by zvolal s křupanem z reklamy na Kentucky Fried Chicken, která v premiérovém kině Blaníkem před filmem běžela: Ještě jednou, prosím...!

„Ještě jednou.“ A v tom je možná ten zádrhel: Film si musí na sebe vydělat, film potřebuje přitáhnout diváky, film musí být přitažlivý. A koho už by měl přitáhnout než ty, o kterých je natočen a kteří beztak nejvíce plní sály a pokladny kin. „Dejte si pozor, aby tento film neviděly vaše děti – mohl by se jim líbit,“ varuje poťouchle rodiče reklamní slogan Kids, chtě tím říci „Děti, pojďte sem!“

Je to úvaha zcela racionální, neboť rodiče dětí už ztracených navštěvují spíše psychiatry než kina a rodiče těch ještě neztracených si většinou myslí, že jich se to netýká. Učitelé, vychovatelé a kněží by sice všechny tyto filmy měli vidět už z profese, ale jednak jich není dost, aby zajímali pány producenty coby cílová skupina, a jednak – ani oni, zdá se, nepřekypují zájmem. Téměř vždy (některé filmy jsem shlédl pro jistotu dvakrát) jsem seděl v kině plném teenagerů jako divák suverénně nejstarší.

Jediný Marian si troufl být filmem nepřitažlivým. Úspěšně – však také diváky nepřitahuje. Pokladní kina Kyjev

varovala příchozí: Ale Zamilovaný profesor se hraje jenom odpoledne – a příchozí se zhusta měnili ve zklamané odchozí.

Složme v závěru těchto úvah všechny filmy znovu v jedinou otázku, kterou už filmy (ani ty „moralistní“) neřeší: Co s tím vším? Co dělat, aby se ztracené děti našly a další se neztráceli? Globální sociální recepty? Drobná práce s jednotlivými případy? Někdo řekne: Docela obvyklejší lepší výchova a víc lásky, ano, láska, ta by vše vyřešila... Jenomže v *Trainspottingu* jako v jediném z pěctice filmů vstupují na scénu výrazněji rodiče. Rodiče plní lásky a péče, kteří se pokusí svého syna ze smrtícího zajetí drog dostat. Marně. On jim o to nestojí.

Bojím se, že ztracená děťátka konce

milénia už nikdo nenalezne. Ani rodiče, ani my pedagogové, ani sociologové, ani psychologové, a psychiatři už vůbec ne. Protože těm všem, protože nám všem se může na konci milénia říci s pohledem na tvář země, neboť to my jsme ji zplacatěli, plechovkami poházeli a všechnu lítost z ní vysáli a vysušili – lékaři, uzdrav nejdřív sám sebe. Jak je chceš nalézat, když jsi sám ve světě sebou samým znetvořeném ztracen?

Bojím se, že jedině kněží a řeholnice mohou děťátkům pomoci. Ne tím, že by je včas zachránili pro „normální“ život, neboť se s nimi velmi pravděpodobně nikdy nepotkají, nýbrž tím, že se za ně budou dnem i nocí modlit, a tak jim vyprosí život věčný.

Martin C. Putna

JMENUJEME SE, JAK NÁM ŘÍKÁ SVĚT

„Mé jméno? To dáš mi ty!“
(Siegmund Sieglind ve „Valkýře“)

Jméno – ať jedince či nějaké krajiny, národa atd. – představuje v lidských záležitostech vlastně to nejméně důležité. Nic není tak konvenční jako jméno a lidé by nebyli ani lepší, ani horší, kdyby se jmenovali úplně jinak. Přesto je někdy – zejména v oblasti erotiky – jméno přímo hýčkáno jako nějaký fetiš. Submisivně zamilovaného vzruší i samo jméno milenky a nejednou se již tím jménem přímo kochá a mazlí. Nevíme, proč tomu tak

je – taková prostě jsme. Odtud se to někdy přenáší i do jiných oblastí včetně politiky. Člověk má ovšem osobní jméno – tento velmi pozdní plod vývoje řeči – ne pro sebe, ale jen a jen pro jiné. To platí i o jménech národů, krajin atd. A platí to teprve kratičce.

Našinec – jistý dosud nevysvětlitelnými mutacemi zvýhodněný poddruh skupiny hominidů, tj. Cromagnonec, fyziologicky už úplně „my“ – měl už zhruba 95 procent svého výskytu (víc než 80 tisíc let) za sebou a dosud ho ani nenapadlo pojmenovávat krajiny, jiné rody a kmeny lidí, neřkuli jednotlivce

ve vlastních řadách. Státy nemohl pojmenovávat už proto, že žádné nebyly. I když už si lidé uvědomili rozdělení v kmeny, poznali kmeny jiných jazyků, zpravidla jako rivaly v těžké zápase o potravu a přežití, ještě dlouho vystačili s pojmy typu „my“ a „oni“. I největší veletoky – například v Egyptě, Indii, Číně – byly původně pro lidi jen jakýsi „proud“, což se ale mohlo stát „jménem“ až když se zjistilo, že jsou i jiné veletoky, nazvané v jiných jazycích úplně jinak. Podobně tomu bylo – daleko později – s krajinami, městy, národy a posléze i státy.

Necháme-li stranou několik těch málo východních veleříší podél veletoků, které vesměs ustrnuly v primitivním despotismu, dokonce ani jinak tak intelektuálně a kulturně čiperní Řekové vlastně stát v našem slova smyslu nevytvořili. Pociťovali jakousi jednotu „Hellénů“ například nábožensky, sportovně, ale i v době své slávy – v necelém prvním tisíciletí před Kristem – zůstali politicky roztržštěni a věčně spolu vzájemně bojovali. U nich bylo „státem“ spíše pouhé město s několika vesnicemi a obvykle s přístavem. Jména dávali dosud jen jednotlivým krajům, ne státům: tak by měli třeba Boiótii, Thessálii, Fthii (vlast bájněho hrdiny Achillea) a podobně. Ale to nebyly státy a na příští Evropu to žádný vliv nemělo. Už u Řeků se však pro kraje začala prosazovat koncovka – ia, směřující k změně na –ie.

Ale teprve Římané vytvořili v polovině 1. tisíciletí př. Kr. stát v našem slova smyslu, v němž vše bylo

volitelné, dočasné, kontrolovatelné atd. Říkali mu „res publica“ (věc veřejná, záležitost všech lidí) oficiálně „SPQR“ (senát a lid římský), ale Itálie i na vrcholu jejich moci i pak ještě více než dva tisíce let zůstala toliko územím, milovanou krajinou, poloostrovem, nikoli státem. Nicméně rychle rostoucí moc Římanů a snad i jejich sklon k důslednosti a maximální pravidelnosti ve všem (od právního řádu až po sám latinský jazyk) patrně způsobily, že od prastarého slova „Italia“ dávali pak podobnou koncovku téměř všem zemím a krajům, které postupně učinili součástí svého impéria, od Campánie přes Calabrii k Sicilii, od dob punských válek vznikala i jména Sardinia, Hispania, Gallia, Britannia, na východě v roce pádu Kartága (146 př. Kr.) vznikly hravě jedním tažením provincie Macedonia a Acháia (Římané tak vrátili Řekům jejich jméno z doby Homérovy), brzy poté i Asia (dnešní Turecko), Syria atd. Ale i ty země, které Římané sice neobsadili a neproměnili v provincie, dostaly od nich jméno s koncovkou –ia (tak na východě Persia, India, na severu Germania, Helvetia – dnešní Švýcarsko) ale i Bohemia (od Boiohemum, „domov keltských Bójů“) doloženo už od 1. století, tedy půl tisíciletí dříve, než jsme sem přišli „my“, ale přitom naše oficiální jméno až do roku 1918!

Mnohem později vznikala jména Austria, Hungaria, Polonia, až v novověku také třeba Virginia, Brasilia, California, ba i Australia aj. Francouzština a jejím vlivem většinou

i angličtina si nejprve jen mimo oficiální styk (ten se všude až do konce středověku děl stejně převážně latinsky, tedy podle prastarého archetypu „Italia“), později i oficiálně tu koncovku změnily v „ie“ a v „y“. nebo výjimečně ještě měkčeji, viz například Espagne, España, Bretagne, Grande Bretagne, France a další., ale na celém světě posléze převládla pro jména jiných států koncovka „-ia“, respektive „-ie“.

Germánům se toto dědictví starého Říma moc nelíbilo a začali na jména kmenů dodávat koncovky své, vesměs středního rodu, jako -land (země), -mark (okrajové území), -reich (rijk, rige aj.). Tak germánským způsobem vznikla jména jako Holland, England, Sverige, Frankreich (jež Francouzi nesnášejí), Danmark aj. U nás to moc nezabralo a bohužel už málokdo také ví, že takto vzniklo i pro Moravu označení „markrabství“. U většiny zemí světa se však i Němci vrátili k tradici latinsko-francouzské, ale aby to přizpůsobili svému sklonu jmenovat území a státy středním rodem, předělali koncovku -ia na -ie (notoricky všude ženskou) na německé „-ien“ (tak například Britannien, Italien, Spanien), vesměs neutra. Nás to dost překvapí, že kromě zemí na -ie jsou ve francouzštině skoro všechny země mužského rodu (tedy u nich je například ten Mexiko, ten Amerika, ten Kanada atd., u Němců je kromě několika málo krajin, jež pořádkumilovný duch Němců asi nepovažoval za pořádné státy (feminina die Schweiz, Türkei a – vzpomínejte!), jsou prakticky všechny státy rodu

středního. Němci mají to Amerika, to Evropa, to Čína, ba dokonce – Cicero se v hrobě obrací – to Itálie, to Sicílie atd. Lze tedy konstatovat, že se jmény zemí nebyla nikdy žádná idyla, i pokud by tomu – jako obvykle korunu nedali Češi...

Slované vstupovali do kulturních a státních dějin Evropy hodně později než zmíněné národy a dlouho bez potřeby označovat státy vůbec. Pojmenovali je prvotně stejně jako lidi tam bydlící, později krajinu či pak i stát. Čechům bylo donedávna přirozené říkat „a kteří to byli ledoví muži, které poslal Rus na Bonaparta?“ (BN), nebo „když Švejda Prahu šturmoval“ (AJ) respektive „Rusák to Němčourům natře.“ Ale i spisovně. Ještě za mého dětství bylo slyšet „ve Vlaších“ (v Itálii, dodnes živé v polštině), ještě po druhé světové válce se říkalo „ve Švýcarech, ve Španělich“ a podobně. O zemích zeměpisně blízkých bylo ještě v 19. století běžné říkat to podobně, i když dnes už zbylo jen „v Čechách“. Se skloňováním byly potíže, protože tlakem ženských slov měla jména zemí sklon přecházet k ženskému rodu (tak důsledně právě u slova Čechy), ale většinou nedůsledně a s velkými kolísáními. Tak například byla sice „v Čechách“ (žensky), ale „v Korutanech“ (mužsky), „Rakousích“ (podle vzoru orač), dokonce bylo možno říci „v Bavořech“ i „v Bavořích“ aj.

Nevím, je-li vůbec zjistitelné, jak vznikla koncovka „-sko“, respektive „-ský“. Je patrně prastará, neboť je ve všech slovanských jazycích, ovšem

jinde ne tak plýtvavě, jak se o to snažili čeští obrozenci. Koncovka „-ský“ je však ryze adjektivní a dá se připojit skoro ke všemu *lidskému* (srovnej slova mužský, ženský, dětský, městský, ale třeba i zastupitelský, lékařský, zemský, prezidentský atd.) Ale nejde to tak snadno u věcí či zvířat, leda v přeneseném smyslu: „psovské“ může být jen počasí jako letos, ne pes, „boleslavský“ může být okres, ale ne člověk jménem Boleslav). Proto když se naši obrozenci pokusili zabydlit naši planetu zeměmi s koncovkou „-sko“, podařilo se jim to leckde (Slováci dosud mají „Francúzsko“, „Anglicko“ a jiné jazykové horory), i Češi oproti jiným Slovanům přijali například Švédsko či Španělsko (Poláci mají Suecii, resp. Hispánii), ba i absurdní „Holandsko“ (kde českou koncovku přidali za německou). Podobně se v překladu bible u nás „Olivová hora“ s latinskou koncovkou stala „Olivetskou“!

Obyvatelé Čech i Moravy byli (zde i tam) vždy považováni za týž národ (srovnej rozumná trvale platná slova Palackého „jsa rodem Moravan, jsem národem Čech“) a byli schopni novověkou koncovku pro země a státy aplikovat na kohokoliv, dokonce například na „Kazašsko“, „Mongolsko“ ale většinou se – vzrůstem kontaktů se světem od 19. století – vrátili k latinskému archetypu, tedy k Anglii, Francii, Itálii. Kde byly kontakty menší, nevedilo to „-sko“ zajisté ani nám, ani třeba zmíněným Mongolům, Gruzíncům atd. Ale byla jediná země, na kterou Češi, (respektive Čechy

a Morava), nikdy to „-sko“ aplikovat nemohli, protože všechna slova s koncovkou „-ský“, doma přehojná, po tisíc let cítí jednoznačně jako přídavná jména, jež *nemohou zpodstatnět*. Od slov „mužský“ a „ženský“ lze vytvořit abstrakta „mužskost a ženskost“, ale nikdy ne „mužsko“, „žensko“. To je možno tom, kde jde *jen* o věci (viz třeba „Posázavsko“, i když i tady „Posázavi“ zní přirozeněji a „Polabsko“ už vůbec není možné).

Slovo „český“ je zajisté prastaré (asi podle původního označení „Česi“ uchovaného ve Slovenštině). ale právě proto je u nás hluboce vžito, že zní *jen a jen jako přídavné jméno* (či příslovce). I v celkem nešťastně vytvořeném slově „Československo“ Češi tu první část chápali jako adjektivum, proto nikomu v Čechách a na Moravě nevedilo, i když pro veškerý neslovanský svět bylo nepřijatelné a absurdní, nevyslovitelné ono dvojí „sko“ v jednom slově: třeba pro Itala či Francouze je to přímo fantastické, ba bláznovské. Slováci snad tehdy to „Česko-“ (koneckonců je prý prosadil hlavně Štefánik, zatímco Masaryk měl jiných starostí dost) mohli cítit jako podstatné jméno, tedy se později domnívat, že slovo „Československo“ lze stejně snadno rozdělit jako hranici u Hodonína či na Valašsku. Ale zdrcující většině Čechů spontánně připadá, že se přece nemůžeme nazývat přídavným jménem, nadto už vymírajícího způsobu, jehož zbytek žije už jen nevědomě v obrazech „bylo už ráno“ a v poněkud nadneseně

znějícím „dítě bylo rádo“, jinak je dítě vždy hezké a ne „hezko“, zlobivé a ne „zlobivo“.

Jen pár stovek humoristů, satiriků všeho českého, jakož i lidí patologicky přehánějících odpor vůči „české malosti“ na odpor vůči všemu českému (jako třeba přítel Egon Bondy), se s nadšením chopilo slova Česko, jež u nich zní stejně ironicky jako tak často ve slovenské televizi. A pár odborných jazykovědců, kteří – ti ovšem z dobré vůle – dovedou ve svém světě slovíček zdůvodnit cokoliv. Ale to dohromady není ani promise národa.

Na druhé straně však potřebujeme upotřebitelné jméno. Oficiálně jako světový unikát sice můžeme zůstat „Českou republikou“, ale to je v praxi stejně použitelné asi jako „Spojené království Velké Británie a severního Irsku“. Tak nikdy nikdo nemluví. Jezdí se prostě do Anglie, i když víme, že Anglie v přesném slova smyslu nepředstavuje celou Británii. Potřebujeme pro cestování, pro styky kulturní i sportovní nějaké světu jasné krátké slovíčko. Svět se nás stejně ptát nebude, ten pro nás většinou jméno už má...

Jde jen o to, zda se sami podřídíme slovu sice srozumitelnému a nám vnucovanému Slováky, ale pro svět nesrozumitelnému, nebo spíše slovu, jímž nás nazývají stamilióny ve všech kontinentech, v zemích, které nás ze slova „český“ respektive „česko“ ani vůbec nerozeznají, neboť kromě slovanských jazyků koncovka „-sko“ neexistuje, tím spíše, aby spolkla konec

kmenu slova! Slovo „český“ je i doma unikát, protože v jiných případech konec kmene na „ch“, či „š“ ani u nás doma odstraňován není (srovnej Valašsko i zmíněné už slovo „Vlašsko“, jež – zdá se – u nás přežije jen u jistého salátu). Ale podle země typu Valaš-ska, Slez-ska, ba i krajů třeba paříž-ského, nářečí laš-ského, spíš-ského, státu „aljaš-ského“ a podobně bychom měli vlastně býti „Češsko“, neboť jinak vzniká dojem, že jsme „Čeové“... Ale at tak či onak, doma nám to všechno zní jako krkolomnosti a svět nikde nikdy nepozná, že by koncovka „-sko“ mohla ukousnout závěr kmene slova Čech, pro svět jediné možné východiska pro srozumitelné pojmenování.

Proto je směšné debatovat, jak bychom se „měli“ či „mohli“ jmenovat, případně to dokonce předkládat parlamentu. Znovu připomínáme, že jméno má každý konec konců ne pro sebe, ale pro jiné. Jak bychom dopadli s nějakými novými návrhy nebo zkratkami „oficiálního jména“ ve světě, o tom si můžeme udělat závěr podle toho, jak jsme v očích – či spíše uších – světa dopadli roku 1918! Snad kromě Poláků bylo pro všechny evropské národy (neřkuli mimoevropské) nové slovo „Československo“ naprosto nepřijatelné, bylo to akustické „abakadabra“. Slabiky „sko“ nikdo nemohl přijmout ani v první, ani v druhé části slova jak z důvodů úplné jiných schopností a neschopností výslovnosti jiných národů, tak z důvodu naprosté pýthičnosti – pro ně. Musili se tedy vrátit od adjektiv k podstatným

jménům našich národů a vytvořili pro nás názvy francouzsky Tchecoslovaquie, anglicky Czechoslovakia, italsky Cecoslovacchia, španělsky Chechoslovaquia, německy poněkud s despektem (podle zcela ojedinělého vzoru Türkei) Tschechoslowakei. Vidíme všude jen „ch“, případně nahrazené „k“, protože některé řeči na še „ch“ buď vůbec nemají, nebo je čtou „č“ či „š“. Po „rozpadu“ jsme se u těchto národů stali automaticky Tchèque, Czechia, Cechia, Chequia, Tschechien (Němci dnes odstranili hanlivé, Hitlerem vytvořené nenávislné slovo „Tschechei“, Slovákům však museli to „-ei“ ponechat, protože „Slowenien“ je u Němců Slovinsko!). Svět nám tedy (kromě Slováků) celkem

jednotně říká – byť různým pravopisem – zhruba stejně Čechie (respektive Čekia). Je lhotejné, zda to přijmeme či odmítneme, svět nám jinak říkat nebude, protože ani nemůže. A je také úplně lhotejné, zda bychom byli schopni si na to zvyknout i doma, neboť „doma“ a sebe sama jmenovat vůbec nepotřebujeme. Jirásek i Baar nazvali svá největší díla „U nás“, a ne třeba „Na Chodsku“ či „V Pometují“. Ale ve styku téměř s celým světem si musíme zvyknout na zkratky jako „Czech“, „tchéque“ apod. Háčky neznají. Nemůžeme jim vnucovat nějaké „cesk“ či „cesko“, což by bylo pro ně záhadou. Pro ně patříme do 3000 let staré tradice jmen zemí na -ia, -ie.

Milan Machovec

K VÝTVARNÉMU DOPROVODU ČÍSLA

Součástí výtvarného doprovodu tohoto čísla jsou kresby nevidících studentů Konzervatoře Jana Deyla na Maltézském náměstí v Praze. Spojení výtvarné činnosti (kresby) a zrakové vady je jistě paradoxní a přiznám se, že mi tato možnost zůstala utajena i po několikaleté praxi v prostředí zrakově postižených. Změnou náhledu a začátkem se stal okamžik, kdy jsem spatřil jednoho z nevidomých studentů (jmenoval se Jaromír) cosi rýt propisovací tužkou do papíru, který měl podložený kartonem. Na mou otázku odpověděl, že se jedná o ilustraci k právě čtené knize...?!

Všechny zde reproduované obrázky byly vytvořeny touto spontánně objevenou technikou, kterou jsme pracovně začali nazývat *reliéfní kresba*. Protože reprodukcí se zásadně mění její charakter (na rozdíl od originálu je reprodukce pouze dvojrozměrná), považuji metodický popis výtvarného postupu za nezbytný klíč k otřeseným kresbám. Způsobem práce vychází z principu Braillova bodového písma, kdy je speciálním psacím strojem – Pichtův stroj – do papíru vytlačována soustava teček, představující jednotlivá písmena (· –a, · –b, · –c), následně složená ve slova a věty. Text se čte prsty pravé ruky.

Podobně při kreslení – čtvrtka papíru je položena na kartonu a přítlakem, tentokrát na propisovací tužku, vzniká čára. Nevidomý kreslíř prstem levé ruky sleduje pohyb tužky po papíře (je-li pravák) a v jednotlivých fázích kreslení papír obrací na rubovou stranu a reliéfně vytlačovanou čáru (to je možné díky měkkému podkladu) čte.

Ale vraťme se k začátkům. S Jaromírem jsem začal soustavněji pracovat a učil jsem ho kreslit obličej a postavu. Nejdříve jsem sám obličej reliéfně nakreslil – nos, uši, vlasy a... oči. Toto schéma jsme pak společně četli; vedl jsem Jaromírovi ruku a vysvětloval, co je to obočí, řasy, kam sahají vlasy. Po této přípravě se pokoušel kreslit samostatně a bylo pro mne překvapující, do jaké míry se kresba stávala autoportrétem.

U Jaromíra však největší a nejzajímavější část produkce tvoří ilustrace. Postupně vznikl cyklus měst, inspirovaný Verneovým Ocelovým městem, série map k Tolkienovým příběhům, kresby různých strojů a vesmírných objektů. Vždy zůstávám fascinován jasností představy, kterou převádí do kresby a samozřejmostí, s jakou mi vysvětluje jednotlivé, nikdy neviděné prvky.

To, že Jaromír kreslí, se brzy rozšířilo a ostatní začali projevovali nesmělý zájem. Pro další spolupráci jsem se snažil získat hlavně nevidomé studenty. Vysvětlovali jsme jim princip kreslení a postupně začaly vznikat další autoportréty, kresby zvířat, figury...

Většina nevidících však před touto technikou dává přednost práci s hlinou a zůstává pouze u prvních pokusů, které spíše doplňují jejich keramickou tvorbu. Příklad Jaromírův je zatím výraznou výjimkou, kterou si vysvětlují zvýšenými nároky, jenž tento druh výtvarné aktivity klade na představivost, motorickou obratnost a schopnost orientace. Nicméně se tato technika stala běžnou součástí mé práce se zrakově postiženými a považuji ji spolu s keramickými artefakty za jedinečnou výpověď¹ o (slovy Oskara Bauma²) životě ve tmách.

Evžen Perout, 28. 2. 1997

¹ Chceme-li, lze v této mezní podobě výtvarné produkce nacházet paralely k tvorbě vidících: lze promýšlet poměr vizuálního a haptického (hmatového, s omezeným zrakovým vjemem vzniklého) typu reflexe okolního světa a nalézt přítomnost haptického prvku i v tvorbě svého zraku užívající většiny (expresivita). Lze hledat způsoby kompenzace chybějící renesanční perspektivy, která bývá u nevidomých snad nahrazována pohledem z výšky (ptačí perspektiva), která se blíží sklápění do půdorysu, častému v dětském výtvarném projevu. Lze domýšlet a zvažovat rizika či vliv zrakového deficitu na možný psychopatologický vývoj, srovnávat a hledat podobnosti s výtvarnou produkcí psychiatrických pacientů (autistický koncept myšlení a přístupu ke světu) a následně hledat způsoby výchovného ovlivňování...

² Oskar Baum (1883–1941), nevidomý básník, spisovatel, varhaník a učitel hudby. Přítel Maxe Broda a Franze Kafky. Dílo: „Uferdasein“, „Das Leben im Dunkeln“, „Ein Versuch zu Leben“.

ERRATA

V předchozím čísle 2–3/1996 došlo ke dvěma závažným omylům: průběžné číslování časopisu, které je vytištěno na první straně obálky, se liší od údaje na hřbetu – pravdou je, že minulé číslo bylo dvacátým devátým v pořadí; autorem fotografií z Libčeska, které část čísla doprovázejí, je Kryštof Blažek (jak je uvedeno v obsahu a v poznámce), nikoliv Filip Blažek (jak stojí v popiscích). Čtenářům, Kryštofu Blažkovi i Filipu Blažkovi se omlouváme.

PB

BIBLIOGRAFICKÝ PŘEHLED SOUVISLOSTÍ 1995**PÍSNĚ NA ÚVOD**

- 1/95: Krev Páně (z Moravských národních písní s nápěvy do textu vřaděnými, sebral a vydal František Sušil)
 2/95: Hej Slované – Hej Slováci – Jeszcze Polska nie zginęła – Hej Sloveni
 3/95: Svatej Josef v Nazaretě štípal dříví v zimě, v létě (z Písní lidu pražského)
 4/95: Václav Renč: Pochod Národní Obnovy

ESEJE

- František Benhart: Mezi básnictvím a politikou čili buď anebo, 4/95, S.116–121
 Bohuslav Blažek: Apokryfnost jako úděl slova, 1/95, S.11–15; Duchovní dimenze současného venkova, 2/95, S.231–235
 Jan Čep: Dodatky k Sebraným spisům, 4/95, S.21–28
 Jaroslav Durych: Stavba z kamene, 4/95, S.10–12
 Jiří Franěk: Slovo o pluku Igorově aneb ruské RKZ, 2/95, S.25–39
 Radim J. Friedrich: Z deníku jiného bohoslovce, 2/95, S.236–240
 Martin Gaží: Moře z břehů aneb Lze varovat?, 3/95, S.26–36, Za slovem samoty, 3/95, S.217–220
 Johann Gottfried Herder: Národové slovanští (přeložil Václav Petrbok), 2/95, S.47–49
 Václav Huňáček: Juraj Križanič, 2/95, S.40–45
 Wojciech Jagielski: Rwanda – dát hříšníkům čas (přeložil Jan Linka), 4/95, S.128–139
 Drago Jančar: Egyptské hrnce masa (přeložil František Benhart), 2/95, S.100–118
 Jan Jandourek: Břetislav Kafka, 1/95, S.157–163; Několik nahodilých poznámek o účasti české církve v nudném dobrodružství demokracie, 4/95, S.140–146
 Ladislav Jehlička: Osud až příliš zapomenutých (připravil a komentoval Martin Valášek), 4/95, S.46–54
 Lenka Jiroušková: Oidipús na stolci Petrově, 3/95, S.58–60
 Michal Jůza, Eva Jůzová, Zdeněk Neubauer: Štít, 1/95, S.164–167
 Konstantin Leontjev: Byzantinismus a Slovanstvo (přeložil Ladislav Zadražil), 2/95, S.50–69
 Jan Linka: Svatý Ivan, ivanité, ivanítka, 3/95, S.150–154

- Sergej Magid: Lev Gumiljov, předposlední eurazijec (přeložil Kryštof Rödling), 2/95, S.70–80
- Rudolf Ina Malý a časopis Tak (připravil a komentoval Václav Petrbok), 4/95, S.39–45
- František V. Mareš: Josef Vašica, 2/95, S.128–137
- Jaroslav Med: František Daniel Merth, 3/95, S.89–99
- Josef Konstantin Miklík: Klíč k dobré literatuře (připravil a komentoval Jakub Krč), 4/95, S.55–62
- Elisabeth Moltmann-Wendelová: Marta – zapomenutá středověká tradice (přeložil Jan Spousta), 1/95, S.27–32
- Petr Morvay: József Erdélyi. Básník a jeho inspirace, Blut und Noden v maďarských podmínkách, 4/95, S.82–92
- Zdeněk Neubauer – Marie Svobodová: Co to je tvořivé ženství, 3/95, S.8–17
- Václav Petrbok: Apokryf v české literatuře 19. a 20. století aneb Od Ahasverova slavjanofilství k Ježíšovu perestrojkovému krédu, 1/95, S.103–111; Král borovic a platonikův syn, 3/95, S.72–80; Katolický Čech nebo český katolík. Pokus o politický profil Jaroslava Durycha, 4/95, S.13–20
- António Cosa Pinto: Literární aspirace portugalského fašismu (přeložil Daniel Nečas), 4/95, S.93–104
- Jindřich Pokorný: Tajemství grálu, Wolfram z Eschenbachu a jeho prolog k Parzivalovi, 1/95, S.33–48
- Martin C. Putna: Stichy duchovní aneb Dokumenty ruské lidové religiozity a Georgij Fedotov, 1/95, S.49–56
- Raymond Rehniger: Kde se vzali muslimové v Bosně a Hercegovině? (přeložil Dušan Karpatský), 2/95, S.82–98
- Aleš Roleček: Sborníček trhokamenický, 1/95, S.65–70
- Ilona Sovová-Dziewiecká: Lidový apokryf a dějinná kataklysmata, 1/95, S.95–102
- Jan Spousta: Apokryfy – přehledně o nepřehledném, 1/95, S.3–10
- Bono Zvonimir Šagi: Charvátsko – stát katolický? (přeložil Dušan Karpatský), 4/95, S.122–127
- Vladimir Vařavskij: Zákruty ruské ideje (přel. a koment. Ladislav Zdražil), 4/95, S.67–81
- Josef Vašica: Z náboženských dějin Ruska, 2/95, S.119–126
- Tomáš Vítek: Případ Otto Weininger, 3/95, S.194–199
- Leopold Vrla: Josef Vašica a Dobré dílo, 2/95, S.138–144
- Otto Weininger: Pohlaví a charakter (přeložil Tomáš Vítek), 3/95, S.165–193
- Pavel Zach: Dominance a partnerství, 3/95, S.18–25
- Jiří Zizler: A kámen v jícnu bude slovo tvé – k životu a dílu F. D. Mertha, 3/95, S.100–105

POEZIE

- Ivan Blatný: Berle v Píšťanech, 4/95, S.63–66
- Milan Bobysud: Ve sledu zprvu nepřehledném..., V úskocích..., 1/95, S.137–138; čtyřikrát + + +, 4/95, S.154–156
- Jiří Červenka: Po potopě, Ledvice, V kantýně, Na zámek, 2/95, S.179–180
- Miroslav Červenka: Omílání, On TV: Předpověď počasí, Na hraně chaosu, 1/95, S.131–132
- Vilborg Dagbjartsdóttir: Hromnice (přeložila Helena Kadečková), 3/95, S.162–163
- Richard Dehmel: Doma u krbu (přeložili Josef Hora, Václav Petrbok, Petr Borkovec), 3/95, S.68–71
- Viola Fischerová: Amadeo, 3/95, S.83–86
- Nikolaj Gumiljov: Očarovaný Viking (překlad a komentář Jaroslav Kabíček), 2/95, S.155–169
- Knut Hamsun: V horečce (přeložil Gustav Pallas), 3/95, S.160–161
- Peter Hille: Podoba (přeložili Eduard Petiška a Václav Petrbok), 3/95, S.81–82
- Bohdan Chlíbec: Malý apokryf, 1/95, S.135–136
- Michal Jůza: šestkrát + + +, 2/95, S.181–183
- Richard Kearney: Hra s vodou (přeložil Marek Toman), 4/95, S.147–152
- Edvard Kocbek: Dvě pozdní básně (přeložil František Benhart), 4/95, S.113–115
- Par Lagerkvist: Strach (přeložil J. B. Michl), 3/95, S.162
- František Daniel Merth: Rekviem, Hodinka z jeseně, 3/95, S.87–88, Stesk, 3/95, S.125, Čtenáři představení, 3/95, S.133–134
- Geo Milev: Expresionistický kalendářik na rok 1921 (přeložili Ludvík Kundera a Osvald Zukal), 2/95, S.170–175
- Arild Nyquist: Samota (přeložila Helena Kadečková), 3/95, S.163
- Michal Pavlík: Kameny a oblaka, Hořké ořechy světla, 1/95, S.138–139
- Edvard Munch: Setkání (přeložil Václav Petrbok), 3/95, S.160
- Sigbjorn Obstfelder: Chopinovské tóny, Dívám se (přeložila Helena Kadečková), 3/95, S.158–160
- Tomáš Reichel: třikrát + + +, 4/95, S.153–154
- Edith Södergran: Měsíc (přeložil O. F. Babler), 3/95, S.161
- Stich o Golubinné knize a Putování Svaté Panny (překlad a komentář MCP), 1/95, S.57–64
- Miloš Tomasco: Písková panenka a třikrát + + +, 1/95, S.133–135
- Josef Topol: Smrt Erbenova, 2/95, S.145–147
- Evžen Turnovský: Kraj podzimu, Trnutí, Noe, Marná fuga, 2/95, S.176–179
- Filip Waller: Smůla na prstech..., Zůstaň..., 4/95, S.157
- Richard Weiner: Neznámé básně z roku 1911, S.200–216

PRÓZA, DRAMA, KORESPONDENCE

- Blouznivci našich hůrek (ze sborníku dolnoújezdských adamitů; komentář VP), 1/95, S.71–79
- Ivan Diviš: Ano, vzpomínky na Otce Františka Daniela mám..., 3/95, S.135–136
- István Eörsi: Matka (přeložila Ana Okrouhlá), 1/95, S.126–130
- Jan Franz: Úryvky z odmlčení (sestavil a komentoval Miloš Doležal), 4/95, S.29–38
- Jean Giraudoux: Sodoma a Gomora (přeložila a komentovala Lucie Šavlíková), 3/95, S.37–47
- Svava Jakobsdóttir: Vyprávění pro děti (přeložila Helena Kadečková), 3/95, S.62–67
- Janova kniha o zesnutí Mariině (doslovně převedla a komentovala E. M., upravil MCP), 1/95, S.16–26
- Zdeněk Kalista: Téměř před branou věčnosti, 3/95, S.113–121
- Edvard Kocbek: Bud' anebo. Deníkové zápisy z válečných let (přeložil František Benhart), 4/95, S.105–112
- František Daniel Merth: Malé fontány, 3/95, S.106–112; Jedenáct rozličných dopisů, 3/95, S.122–133
- Věroslav Mertl: F. D. M. – šifra ryzosti, 3/95, S.136–142
- Martin Mička: Mít tak jedno tělo pro sebe, 3/95, S.221–224
- Kamila Míková: Záznamy, 3/95, S.225–227
- O podivuhodném Božím řízení a o původu svatého papeže Řehoře (přeložila Lenka Jiroušková), 3/95, S.48–57
- Tomáš Jan Pešina z Čechorodu: Předchůdce Moravopisu (připravil Jaromír Linda, komentář JKČ), 2/95, S.148–153
- Alexej Remizov: Hvězda nadhvězdna (přeložila Jiřina Miklušáková), 1/95, S.80–94
- Přemysl Rut: Apokryfní pohádky, 1/95, S.112–124; Tři fabule, 3/95, S.3–7
- Robert Sak: Trochu o Růži a hlavně o Františku Merthovi a strašínském útočišti, 3/95, S.142–145
- Ivan Slavík: František Daniel Merth a Strašín, 3/95, S.145–146
- Dominik Antonín Stey: Lillium convallium, 3/95, S.155–157
- Josef Suchý: Setkání ve Strašíně, 3/95, S.146–148

ROZHOVOR

- Rozhovor s Alexandrem Stichem o Slovanech a slávě jich, o Slovinsku, Slovensku a slavistice především, 2/95, S.6–17
- Rozhovor s Jiřím Brabcem nejen o fašismu, nacionalismu, antisemitismu a literatuře, 4/95, S.3–9

DĚJINY SLOVANSKÝCH MYSTIFIKACÍ

- Václav Hájek z Libočan, Bohuslav Balbín, Adam Škultéty, Jiří Rohoň, Jan Rulík, Antonín Marek, František Palacký, Karel Havlíček Borovský, Jan Kollár, Václav Krolmus, Jakub Arbes, Edvard Beneš, Zdeněk Nejedlý, Antonín Horák, 2/95, S.185–201

POD ČAROU

- Petr Brichcín: Jan Jandourek, Pohanokřesťanské meditace, 2/95, S.228 (v textu omylem označeno jako Z Vašich dopisů)
- Václav Cílek: Andělský příběh o mrtvé a živém, dvou pavích perech a životu věčném, 3/95, S.237–239
- Miloš Doležal: O vtínání a vkořenění, 1/95, S.149–150; Chiméry tesklivé, šmoury těla – k výstavě Aléna Diviše, 2/95, S.217–221; Nenápadnosti trávy, 3/95, S.235–23; Dvakrát o fotografii, 4/95, S.163–165
- Václav Huňáček: Sarkandr-Masaryk!, 2/95, S.227
- Jan Jandourek: Dost bylo intelektuálů!, 2/95, S.224–227
- Věra Jirousová: Partitury ptačího zpěvu, 2/95, S.206–208
- Michal Jůza: Otázka pro Marii Applovou, tkadlenu, 1/95, S.150; Čtenářský deník, 2/95, S.227–228
- Stanislav Kolíbal o sobě, 1/95, S.141–142
- Jakub Krč: Tuplované plesání, 4/95, S.175–176
- Štěpán Nosek: Jugendstil podle Čichoně, 4/95, S.177–178
- Martina Pachmanová: Muchův opožděný historismus a Slovanská epopoje, 2/95, S.211–217
- Václav Petrbok: Písňe a sonety, 1/95, S.147–149
- Marek Pokorný: O otázku, 3/95, S.236–237
- Martin C. Putna: Zápísník IV: Literární noviny i s Přítomností, Labyrint podruhé, Odštěpky, 1/95, S.143–147; Zápísník V: Jak dál v boji našem, Knihy zaslané, 2/95, S.202–206; Zápísník VI: Markýz de Sade autor katolický, Miloš Doležal ruralista robustní, 3/95, S.228–233; Zápísník VII: Martin Josef Stöhr čili Naivitu, ale jak; Ivan Slavík a milé malé; Kdo byl FDM?, 4/95, S.159–163
- Putnova noční měra: Fašistický sen, 4/95, S.173–174
- Aleš Roleček: Mezi vepřínem a hřbitovem, 3/95, S.240–241
- Petr Šrámek: Vidění času Hilského Modernistů, 2/95, S.221–224
- Antonín Vácha, Martin Machovec: List o Hattonovi Egona Bondyho, 4/95, S.165–173
- Martin Valášek: Klíč k Třešňákovi?, 3/95, S.233–235
- Martin Valášek, Jakub Krč: Kouzelná jízda za předky, 2/95, S.208–211
- Václav Vokolek: Mezi smyslem a ne-smyslem, 1/95, S.142–143

Z VAŠICH DOPISŮ

- 1/95: Michal Jůza, S.151; P. Petr Dokládál, S.152–154; Spolek evangelických kazatelů papeži Janu Pavlu II. ve věci Sarkandrově, S.167–168
 3/95: Petr Peňás, S.241–242; Stanislav Kolíbal, S.242; Jindřich Pokorný, S.242–243; Luděk Štěrba, S.243
 4/95: Josef Hrdlička, S.178; Antonín Liška, S.178; P. Norbert Josef Zeman, S.179; Pavel Mráček OP, S.179; odpovědi: Přemysl Rut, Martin C. Putna, Senex Sionicus, S.179–181

VÝTVARNÝ DOPROVOD ČÍSLA

- 1/95: Stanislav Kolíbal
 2/95: Olga Karlíková
 3/95: Rodina ve světovém malířství
 4/95: Kreslený humor z „revue politické a kulturní“ TAK z roku 1937

SOUTĚSKA – MIMOřádná a jednorázová příloha, redigovaná J. F. Tyltem (1/95)

- Jacques Derrida: Co je to poesie?, S.X-XIII
 Vlastimil Matoušek: Sansara, S.III-V
 Jakub Růžička: Lepidoptera, S.VI-IX
 Jakub Syneček: Entwurff poesie historické, S.XIV-XXVII

BIBLIOGRAFICKÝ PŘEHLED SOUVISLOSTÍ 1996

PÍSNĚ NA ÚVOD

- 1/96: Na den SS. Crhy a Strachoty Biskupův, Patronův Českých a Moravských (Matěj Václav Šteyer, Kancionál český)
 2–3/96: Čechy krásné, Čechy mé
 4/96: Jiří Suchý: Blázen a dítě

ESEJE

- Bohuslav Blažek: Několik argumentů pro regionalismus, 2–3/96, S.7–10; Zdroje soudobého konceptu dětství, 4/96, S. 39–50; Výchovné pověry, 4/96, S. 51–60
 Václav Cílek: Blaník a Highgrove v roce 1996: pokračování legendy grálové, 2–3/96, S.24–37
 Růžena Dostálová: Řecko a my v dějinách, 1/96, S.61–78; Nikos Kazantzakis a Bohuslav Martinů, 1/96, S.128–131
 Lubomír Ďurovič: Typologie klení ve slovanských a sousedních jazycích (přeložily Marie Kohoutová a Petra Papoušková), 2–3/96, S.46–57
 Jan Jandourek: Svět Foglarových Stínadel (s Martinem Valáškem), 4/96, S. 69–85
 Karlštejn jako archa záchrany aneb Král, Grál, Antikrist, 2–3/96, S.175–184
 Zdeněk Kratochvíl: Řecké mýty a křesťanská zvěst, 1/96, S.35–44
 Jan Linka: Glatz, Klodzko, Kladsko, 2–3/96, S.247–250
 Radek Lunga: De Waldtova Dobrš, 2–3/96, S.105–114
 Martin Nodl: Dětství v předmoderní době, 4/96, S. 7–29
 Štěpán Nosek: Jaroslav Skalický – příběh venkovského překladatele, 2–3/96, S.237–242
 Václav Petrbok: Josef Liboslav Ziegler a východočeský obrozenský Parnas, 2–3/96, S.225–234
 Martin C. Putna: Svatá Hora Athos ruskýma a českýma očima, 1/96, S.87–101; Kolikero je jihočešství, koliker Písek, 2–3/96, S.135–168
 Regionalismus v diskusi (připravil a komentoval Jakub Krč), 2–3/96, S.15–21
 Aleš Roleček: Cuius regio, eius religio – mariánská království, 2–3/96, S.39–45
 Přemysl Rut: Děj a dějiště, 2–3/96, S.11–14; Proměňování vína ve vodu, 4/96, S. 61–68

- Robert Sak: O Růži, 2–3/96, S.118–134
 Shulamith Shahar: Vývojové fáze dětství (přeložil Martin Nodl), 4/96, S. 31–38
 Ivan Slavík: Můj regionalismus, 2–3/96, S.60–63
 Eva Stehlíková: Proč bych měl tančit, 1/96, S.6–11
 Jakub Syneček: Vergiliánská architektura a Byzancie, 1/96, S.45–53
 Martin Valášek: Slavný český Athos (mezi Slaviborem Breuerem a Sávou Chilandarcem), 1/96, S.103–108; Svět Foglarových Stínadel (s Janem Jandourkem), 4/96, S. 69–85
 Lada Viková: Obraz současné romské rodiny z pohledu dětí, 4/96, S. 128–138
 Tomáš Vítek: Dionýsos, 1/96, S.12–34

POEZIE

- Anne Bradstreetová: Dvě básně (přeložil Tomáš Míka), 4/96, S. 201–202
 Cesta v prachu dohořívá (připravil a komentoval Štěpán Nosek): P. Kolmačka, Z. Hejda, M. Toman, L. Kundera, M. Salava, J. Červenka, M. Doležal, J. Slovák, P. Borkovec, J. Mědílek, P. Maděra, K. Křepelka, V. Färber, M. J. Stöhr, R. Valušek, M. Souček, J. Zelenka, V. Jirousová, 2–3/96, S. 64–73
 Charles Cros: Hieroglyf, Bilance (přeložil Jaroslav Kabíček), 1/96, S.189–190
 Petr Čermáček: Tři básně v próze, 4/96, S. 226
 František Demeter: Dvě dětské písničky (přeložila Milena Hübschmannová), 4/96, S. 161
 Gavril Děržavin: Pozvání na oběd, Vyznání, Poslední osmiverší (přeložil Jaroslav Kabíček), 1/96, S.163–166
 Jiří Dynka: Básně, 4/96, S. 214–221
 Vratislav Färber: dvakrát + + +, 4/96, S. 197–200
 Tomáš Hudec: Z prvního průklepu, z druhého průklepu, 2–3/96, S.169–172
 František Chalupa: Thamyris, 1/96, S.112–113
 Věra Jirousová: Chci být v lese..., Pohled přes rameno, V lese, Zpátky do lesa, Jeden den, 1/96, S.158–161
 Jaroslav Kabíček: Jadranské sonety, 1/96, S.175–187
 Nikos Kazantzakis: Odyssea (přeložil Miloš Tomasco), 1/96, S.121–126
 Pavel Kolmačka: Tři básně, 4/96, S. 224–225
 Karel Kučera: Praxiteles a Phryna, 1/96, S.109–112
 Michail Kuzmin: Kanopské popěvky (přeložil Petr Borkovec), 1/96, S.56–60
 Jiří Mědílek: šestkrát + + + ; Odkud, 1/96, S.152–155
 Josef Mlejnek: Planeta a dvacet šest básní 2–3/96, S.213–223
 Štěpán Nosek: třikrát + + +, 2–3/96, S.235–236
 Vlado Oláh: Básně (přeložil J. K. Červenka), 4/96, S. 157–160

- Boris Poplavskij: Černý a bílý (přeložil Jaroslav Kabíček), 1/96, S.167
 Aleš Roleček: Usušené dítě, 2–3/96, S.212
 Maksym Rylskij: Už začala vřít voda v konvici..., Jak Odysseus... (přeložil Jaroslav Kabíček), 1/96, S.169–70
 Jiorgos Seferis: Kichli (přeložil Miloš Tomasco), 1/96, S.138–145
 Jan Slovák: Básně v próze, 1/96, S.147–151
 František Xaver Šalda: Niké, Řecké váše, 1/96, S.116–117
 Pavla Šuranská: Pokoj změněný v zpověď, 4/96, S. 125–127
 Miloš Tomasco: Dvě básně, 4/96, S. 222–223
 Miloslav Topinka: Já je někdo jiný, 1/96, S.156–157
 Jan Vladislav: Sedm básní, 4/96, S. 207–213
 Jaroslav Vrchlický: Sapphó, Chios, Po Symposionu, 1/96, S.114–15, 117–118
 W. B. Yeats: Návštěvy, Fergus a druid (přeložil Jaroslav Skalický), 2–3/96, S.243–245
 Adam Zagajewski: Ohrada, kaštiny, svlaček, Bůh (přeložil Petr Borkovec), 4/96, S. 203–206
 Mykola Zerov: Oi triakonta, Elegie (přeložil Jaroslav Kabíček), 1/96, S.168–169

PRÓZA

- Daisy Ashfordová: Mladí návštěvníci (přeložil Ladislav Šenkyřík), 4/96, S. 88–102
 Bez Jaroslava Kabíčka: Václav Daněk, Karel Trinkiewitz, Václav Falada, Martin C. Putna, Petr Borkovec 1/96, S. 195–201
 Bezhlavci, obři, skřítci, divný místa (přeložil Josef Rauvolf), 2–3/96, S.77–89
 Co tím chtěl motýl říci? (připravil a komentoval Jiří Macela), 4/96, S. 103–106
 Helena Demeterová: Saraka (přeložila Milena Hübschmannová), 4/96, S. 155–156
 Tera Fabiánová: Jak jsem chodila do školy (přeložila Milena Hübschmannová), 4/96, S. 139–150
 Kristien Hemmerechtsová: Teta (přeložila Šárka Pirožková), 4/96, S. 164–173
 Jan Jandourek: Ústav, 2–3/96, S.195–209
 Jaroslav Kabíček: Smrt v létě, 1/96, S.191–193
 Ákos Kertész: Patová situace (přeložila Ana Okrouhlá), 4/96, S. 185–190
 Vít Klusák: Teplý zimní den a jiné texty, 4/96, S. 107–118
 Hanna Krallová: Pouhý žert (přeložila Pavla Foglová), 4/96, S. 175–180
 Bohuslav Martinů – Nikos Kazantzakis: Řecké pašije. Výběr z korespondence z let 1954–1957 (přeložila Růžena Dostálová), 1/96, S.132–137
 Kamila Míková: Honza, Tom a Pavel, 4/96, S. 119–123
 Povídky hanácké babičky (připravil a komentoval Jakub Krč), 4/96, S. 191–195
 Jiří Reinsberg: Sedmero kázání, 2–3/96, S.185–194

Helena Šamková: Pamatuju si (přeložil J. K. Červenka), 4/96, S. 151–154
 Jan Šulc: Vzpomínka na Jaroslava Kabíčka, 1/96, S.171–174
 Hans Watzlik: Stilzel, skřítek ze Šumavy (přel. Josef Rauwolf), 2–3/96, S.91–104
 O. P. Zier: Č. p. 26 (přeložil Ivan Binar), 4/96, S. 181–184

ROZHOVOR

Rozhovor s Alenou Frolíkovou o českém (ne)porozumění Řecku, 1/96, S.79–85

BYLO NEBYLO

Tihamér Tóth: Čisté dospívání (přeložily Školské sestry OSF), 4/96, S. 227–235

POD ČAROU

Bohuslav Blažek: Libčevesko Kryštofa Blažka, 2–3/96, S.254–255; O společenství a dospělosti, 4/96, S. 239–246
 Alena Bláhová: Alice Millerová: Opomíjený klíč, 4/96, S. 258–259
 Václav Břicháček: Hodnoty a každodenní život, 4/96, S. 236–239
 Miloš Doležal: Svity nad cestami, 1/96, S.222–224; Na lesních mýtinách a ve skalních stěnách, 2–3/96, S.255–257
 Hanna Dylagowa: Brestská unie – smír či svár (přeložil Jan Linka), 1/96, S.203–208
 Martin Gaži: Gončarov mezi Dostojevským, vodou a zemí, 2–3/96, S.263–281
 Petra Hůlová: Dvě v jedné, 4/96, S. 272–274
 Jan Jandourek: Jednoho večera v půli léta, 2–3/96, S.261–263; Tři knihy, 4/96, S. 259–262
 Lenka Jiroušková: Latinitas bohémica – sine qua non?, 2–3/96, S.258–261; Božská komedie před Dantem, 4/96, S. 262–266
 Jakub Krč: Řemeslo má zlaté dno, 1/96, S.215–216
 Jan Linka: Dvě otázky, 1/96, S.219–220
 Milan Machovec: Jmenujeme se, jak nám říká svět, 4/96, S. 277–282
 Pavel Mareš: Za církev sloužící a chudou, 2–3/96, S.257–258
 Štěpán Nosek: A já jsem její ženich, 1/96, S.220–221
 Evžen Perout: K výtvarnému doprovodu čísla, 4/96, S. 282–283
 Václav Petrbok: Poslední Böhme, 4/96, S. 271–272
 Martin C. Putna: Zápisník VIII: Už zase o osobě a textu, Chaun Všechnosám, Mezi Kandinským, krajinou a Borkovcem, 1/96, S.209–214; Zápisník IX: Kritikova smrt?, 2–3/96, S.251–253; Tolik ztracených dětí v pražských kinech, 4/96, S. 274–277

Aleš Roleček: Karafiátovi Broučci aneb Kalvín v Čechách, 4/96, S. 249–251
 Ljuba Václavová: Zpráva o životě dětí, které místo rodiny vychovává stát, 4/96, S. 246–249
 Martin Valášek: Na okraj Durychových Obrazů, 1/96, S.216–219; Kniha na procházku, 2–3/96, S. 253; Poslední tři Vpředy, 4/96, S. 251–255; Poutníková cesta Johna Bunyana, 4/96, S. 266–271
 Pavel Zach: Dětství je drama, 4/96, S. 256–258

Z VAŠICH DOPISŮ

2–3/96: Mojmír Trávníček, S.281–284, odpověď MCP ibidem; Emil Juliš, S.285

VÝTVARNÝ DOPROVOD ČÍSLA

1/96: Umění starověkého Řecka,
 2–3/96: Fotografie Kryštofa Blažka a Jana Raby
 4/96: Kresby nevidících studentů Konzervatoře Jana Deyla

(bibliografii zpracoval MCP)

JAROSLAV DURYCH

SLUŽEBNÍCI NEUŽITEČNÍ

K vydání připravili Jakub Krč,
Jan Linka, Martin Valášek a Petr Šrámek

Jako I. svazek
edice Cythara litterarum
vydalo nakladatelství ARGO
(U družstva Život 10, 140 00 Praha 4)
roku 1996

KAREL VINAŘICKÝ

VARITO A LYRA

K vydání připravil Petr Komers
Vysvětlivkami opatřil Václav Petrboš

Jako svůj II. svazek
vydalo nakladatelství VIDA VIDA
(Pod Šmukýřkou 4, 150 00 Praha 5)
roku 1996

Výjimečný obrozenský experiment,
sbírka, v níž nenaleznete dvě souhlásky vedle sebe.
Jediné vydání v tomto století.